

**UNIVERZITA KARLOVA
V PRAZE**

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Bakalářská práce

Alena Vitásková

Marcus Aurelius a Commodus ve filmu

**Marcus Aurelius and Commodus in the
Cinema**

Praha 2014

Vedoucí práce: Mgr. Robert Skopek

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Roberta Skopka, s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použité literatury a pramenů, který je součástí této práce.

Tato práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia, ani k získání jiného vysokoškolského titulu.

V Praze dne 24. 6. 2014

Podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Robertu Skopkovi za ochotu ujmout se vedení mé bakalářské práce, stejně tak i za cenné rady a připomínky, které vedly k výsledné podobě práce.

Dále děkuji rodině a přátelům za podporu, speciálně pak Bc. Anně Řehákové za jazykovou korekturu.

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o filmovém životě osob z období antického Říma. Především se jedná o dva římské císaře z doby principátu, Marka Aurelia a Commoda. Cílem práce je poukázat na to, jakým způsobem filmoví tvůrci tyto skutečné postavy převedli na filmové plátno. V několika samostatných kapitolách se seznámíme s obdobím vlády těchto císařů, s obsahy filmů, které se jimi zbývají a se skutečnými životy císařů. Podstatnou částí práce je i srovnání života filmových postav s informacemi, které lze najít v pramenech o jejich životě. Samostatná kapitola je věnována i pramenům, ze kterých práce čerpá.

Klíčová slova

Antika, antický Řím, římský císař, Marcus Aurelius, Commodus, film, Pád říše římské, Gladiátor

Annotation

This bachelor thesis deal on film life of people from the ancient Especially I'm talking about two Roman emperors from the time of principate, Marcus Aurelius and Commodus. The aim of my thesis is to point out how the filmmakers transferred these real characters to the movie screen. In several separate chapters we will meet with the time of the reign of these Emperors, with plots of films wich dealing with them and with real life of these Emperors. Very important part of my thesis is the comparison of life film characters with information which can be found in the sources about their real lifes. Separate chapter is devoted to the sources from which I drawn.

Key words

Antiquity, ancient rome, roman emperor, Marcus Aurelius, Commodus, film, The Fall of the Roman Empire, Gladiator

Obsah

Úvod	7
1. Kritika pramenů	8
1.1 Římské dějiny Diona Cassia	8
1.2 Héródiánův Řím po Marku Aureliovi	8
1.3 Historia Augusta	9
2. Obecný úvod do doby	13
2.1 Forma vlády a zahraniční situace	13
2.2 Náboženství	14
3. Obsah filmů	16
3.1 Pád říše římské	16
3.2 Gladiátor	24
4. Životy císařů	34
4.1 Marcus Aurelius	34
4.1.1 Dětství a mládí do císařské adopce	34
4.1.2 Spoluvláda s Luciem Verem	36
4.1.3 Samostatná vláda	39
4.1.4 Povaha Marka Aurelia	41
4.2 Commodus	41
4.2.1 Dětství a spoluvláda s Markem Aureliem	42
4.2.2 Samostatná vláda	42
4.2.3 Commodova povaha	48
5. Srovnání filmů s prameny	49
5.1 Marcus Aurelius v Pádu říše římské	49
5.2 Commodus v Pádu říše římské	52
5.3 Další historické skutečnosti a osobnosti ve filmu Pád říše římské	54
5.3.1 Lucilla	54
5.3.2 Livius	56
5.3.4 Usazení barbarů na území římské říše	56
5.3.5 Bitva proti barbarům	57

5.3.6 Dražba trůnu a „počátek pádu“ římské říše	57
5.4 Marcus Aurelius ve filmu Gladiátor	57
5.5 Commodus ve filmu Gladiátor	59
5.6 Další osoby a události v Gladiátorovi	61
5.6.1 Maximus	62
5.6.2 Lucilla	63
5.6.3 Válka proti barbarům a časové nesrovnalosti	64
Závěr	65
Seznam pramenů a literatury	66
Přílohy	68

Úvod

Cílem této práce je popsat, jakým způsobem se zhostili zpracování antického námětu autoři dvou filmů, *Pád říše římské* a *Gladiátor*. Filmové příběhy se pokusím porovnat s prameny, uvedu, v čem se filmaři pramenů drželi, co vynechali a co si domysleli. Sama se pak pokusím stručně zamyslet nad tím, proč tomu tak bylo a jakým způsobem by díla mohla ovlivnit případného diváka.

Práce je rozdělena do pěti samostatných kapitol.

V první kapitole se bude zabývat prameny. Časově vymezím období jejich vzniku a zhodnotím jejich věrohodnost.

V druhé kapitole, opět pouze stručně popíši, v jaké době se pohybujeme, jaká byla v době císařů Marka Aurelia a Commoda mezinárodní situace, o jaký se jednalo politický systém a co předcházelo jejich vládě.

Ve třetí kapitole už věnovat obsahům filmů, o nichž práce pojednává.

Čtvrtá kapitola je věnována medailonkům jednotlivých císařů.

V páté kapitole pak přistoupím ke srovnání filmových příběhů s informacemi získanými v pramenech. Zaměřím se především na osobnosti císařů Marka Aurelia a Commoda, ale pro ucelenost zmíním i některá další jména či historické události, které se ve filmu objevují.

1. Kritika pramenů

Je jen velmi málo pramenů, zabývajících se vládou Marka Aurelia a Commoda. Pokud pomineme velmi krátké příspěvky v některých dalších pramenech z římské historie, zjistíme, že v podstatě existují jen tři. Latinsky psaná *Historia Augusta* a dva řecky psané prameny, *Římské dějiny* Diona Cassia a Héródiánův *Řím po marku Aurelovi*.

1.1 Římské dějiny *Diona Cassia*

Dio Cassius byl řecky píšící historik, žijící pravděpodobně v letech 155 n.l. – 235 n.l. *Římské Dějiny* jsou jeho nejrozsáhlejším dílem. Toto dílo zpracovává události v Římě od mytických počátků až do období jeho života.¹ V roce 180 n.l. přišel Dio Cassius do Říma, kde později zastával významné úřady.²

Přestože se Římské dějiny nedochovaly kompletní, jsou cenným zdrojem informací. Události starších dějin v podání Diona Cassia nejsou zcela důvěryhodné, jde spíše o zaznamenání toho, co se o té které době běžně říkalo. Změna nastává až v případě událostí, které sám zažil.³

Vzhledem k tomu, že dobu Marka Aurelia i Commoda zažil, a navíc působil na císařském dvoře, lze předpokládat, že byl dobře informován, a jím podané informace považovat za věrohodné.

1.2 Héródiánův *Řím po Marku Aurelovi*

Héródianos byl historik, původem pravděpodobně ze Sýrie, žijící v první polovině třetího století. Ve svém díle vylíčil události

¹Kolektiv autorů. Encyklopedie antiky. Praha: Academia, 1973. s.146

²Kolektiv autorů. Slovník antické kultury. Praha: Svoboda, 1974. s.153

³HÉRÓDIANOS: *Řím po Marku Aurelovi*. Praha: Svoboda, 1975. s.9
(Předmluva Jana Buriana)

od smrti Marka Aurelia v roce 180 do smrti Maximina Thráka v roce 238n.l.⁴

Není úplně jasné, kdy Héródiános žil a napsal své dílo. Soudí se však, že zaznamenával události, které sám zažil. Je však možné, že se v počátcích Commodovy vlády teprve narodil.⁵

Řím po Marku Aureliovi je dílem spíše románového charakteru bez jasných časových posloupností a geografických popisů. I přes tyto nedostatky je však pro nás dílem velmi cenným, protože je jedním z mála, které dokumentuje události z daného období.⁶

Vzhledem k tomu, že autor tvořil v období Commodovy vlády, nebo nedlouho po ní, je pravděpodobné, že jím podané informace nejsou příliš zkreslené. O tom ostatně svědčí i fakt, že v mnohém se popisy některých událostí shodují s dílem Diona Cassia.

1.3 Historia Augusta

Vzhledem k tomu, že neexistují téměř žádné prameny z období vlády císařů Marka Aurelia a Commoda představuje relativně cenný zdroj informací i *Historia Augusta*. Je však ze tří uvedených pramenů zdrojem nejproblematictějším a nejméně věrohodným.

Podle encyklopedie antiky je *Historia Augusta* dílo z přelomu 4. a 5. století, obsahující životopisy císařů od Hadriana po Numeriana, tedy vládce panujícího mezi léty 117 n.l. – 284 n.l. s mezerou mezi léty 244 n.l. – 253n.l.⁷

Slovník antické kultury zmiňuje, že *Historia Augusta* je dílem šesti autorů z doby Diocletianovy (284 n.l. – 305 n.l.) a Constantinovy (293 n.l. – 306 n.l.).⁸ Tato domněnka je však některými historiky vyvracena.

⁴ Encyklopedie antiky, 1973. s.231

⁵ HÉRÓDIANOS, 1975. s.12 (Předmluva Jana Buriana)

⁶ Tamtéž. s.13 (Předmluva Jana Buriana)

⁷ Encyklopedie antiky, 1973. s.237

⁸ Slovník antické kultury, 1974. s.262

Podle německého historika z konce 19. století H. Dessaua, se jedná o dílo jediného autora z doby vlády císaře Theodosia (379 n.l. – 395 n.l.). Pokud jde o autorství, Dessau tvrdí, že se v životopisech jednotlivých císařů objevují stejné stylistické prvky, které by nemohly vzniknout náhodou u šesti různých autorů. Proč nemohla *Historia Augusta* vzniknout v době císařů Diocletiana a Constantina vysvětluje jednak tím, že by se o nich jejich současník jen stěží mohl vyjadřovat takovým způsobem, jak se tomu v daném díle děje. Druhým podkladem pro jeho tvrzení je pak fakt, že autor zjevně znal historická díla sepsaná mezi lety 360 n.l. – 370 n.l. a *Historia Augusta* tedy musela vzniknout až v období po roce 370 n.l.⁹

Na Dessaua reagoval další odborník rovněž z konce 19. století, Theodor Mommsen. Ten považoval Dessauv výklad za chybný. Podle Mommsena je vznik *Historie Augusta* výsledkem dlouhodobého procesu práce několika autorů. Jednalo se však o jednotlivé životopisy, které byly spojené v jeden celek v období kolem roku 330 n.l. a znova redigovány v Theodosiově době. V té době se prý také dostaly do textu prvky z doby po Constantinovi. Jeho teorie však nebyla přijímána s velkým nadšením.¹⁰

Na Dessaua navázal O. Seeck, ten souhlasil s jeho teorií o jediném autorovi, pokusil se však ještě zpřesnit datování. Seeck datoval vznik *Historie Augusta* do období v počátcích 5. století, konkrétně mezi roky 407 n.l. – 411 n.l., protože v díle našel pasáže, které považoval za narážky na lidi žijící na dvoře císaře Honoria (395 n.l. – 423 n.l.). Seeck považoval dílo za falzifikát bez objektivního popisu historických skutečností, který vznikl hlavně jako reklama pro autorovy politické názory.¹¹

Počátkem 20. století se problematikou *Historie Augusta* zabýval i další německý historik, A. Domaszewski. Ten kladl vznik

⁹ Portréty světovládů I: Od Hadriana po Alexandra Severa. Praha: Svoboda, 1982. s.11 – 12 (Předmluva Jana Buriana)

¹⁰ Tamtéž. s.12 – 13 (předmluva Jana Buriana)

¹¹ Tamtéž. s.13 (Předmluva Jana Buriana)

díla dokonce až do 6. století. Jeho teorie však také nebyla příliš kladně přijata.¹²

Ve 20. letech 20. století se výzkumu *Historia Augusta* věnoval anglický badatel N. Baynes. Podle jeho teorie dílo vzniklo hlavně z toho důvodu, aby poukázalo na pozitivní roli pohanských kultů vůči křesťanství. Proto Baynes klade vznik díla do období vyhrocených zápasů křesťanství s pohanstvím, nejspíše do doby Juliana Apostaty (361 n.l. – 363 n.l.), který se pokusil znovu uvést v praxi pohanské kultury. Šlo tedy spíše než o historické dílo, o dílo propagující pohanské kultury v době rozvoje křesťanství. Pokud jde o autorství, podle Baynese se na vzniku díla podílelo několik osob. Ani Baynesova teorie však nebyla přijata všeobecně. Jedním z argumentů proti Baynesovi je fakt, že pohanské náboženství je v díle propagováno spíše skrytě, přičemž však v době Julianově, kdy státní politika podporovala pohanství, by neměli autoři důvod své postoje skrývat.¹³

Podle dalších teorií vznikla *Historia Augusta* v období rozšiřujícího se křesťanství, tedy ve 4. století, v okruhu římské pohanské aristokracie, která měla svou oporu v římském senátu. Autor či autoři se pak snažili čelit vlivům silných jednotlivců z okolí císaře a záruku skutečné římské velikosti viděli v senátu, který musí respektovat každý panovník. Proto vzniklo dílo, které poukazuje na vznešenost Říma v období pohanského náboženství a také dílo, které oslavuje panovníky, kteří se během své vlády opírali o senát, zatímco zatracuje ty, kteří senát spíše zavrhovali a ignorovali.¹⁴

I přes nejasnou dataci, okolnosti vzniku, historické nepřesnosti a vyzdvihování císařů, kteří vládli v souladu se senátem a zatracování těch, kteří byli se senátem v rozporu, je *Historia*

¹² Portréty světovládů I, 1982. s.14 (Předmluva Jana Buriana)

¹³ Tamtéž. s.16 (Předmluva Jana Buriana)

¹⁴ Tamtéž. s.18 (Předmluva Jana Buriana)

Augusta velmi cenným zdrojem informací, obzvlášť proto, že pro některá historická období je jediným pramenem.

2. Obecný úvod do doby

2.1 Forma vlády a zahraniční situace

Císaři Marcus Aurelius a Commodus, o jejichž filmovém i reálném životě pojednává tato práce, žili a vládli v 2. polovině 2. století, kdy v Římě už přes sto let fungovalo státní zřízení zvané principát.¹⁵ Náleželi mezi tzv. adoptivní císaře. V souvislosti s adoptivními císaři se hovoří o jednom z vrcholů římského impéria. Tento vrchol je však kladen do doby předchůdce Marka Aurelia, Antonina Pia.¹⁶ V době vlády Antonina Pia nedocházelo k žádným velkým změnám ve věcech mezinárodních ani uvnitř říše. Doba Antonina Pia je charakteristická velkou spoluprací panovníka se senátem.

Velký význam byl připisován rodině a císařské dynastii. Tato doba proto bývá označována dobou antoninovskou. Klidná vláda Antonina Pia souvisela hlavně s úspěchy předchozích císařů. Už v antoninovském období se však začaly objevovat náznaky nepokojů, které jsou pak charakteristické pro dobu následující po vládě Antonina Pia.¹⁷

Po smrti Antonina Pia v roce 161 nastoupil na trůn jeho adoptivní syn Markus Aurelius. Nedlouho po jeho nástupu na trůn se začaly objevovat první problémy mezinárodního charakteru. V roce 192 vpadli do Arménie, která byla součástí říše, Parthové. Ti ohrozili také Sýrii a Capadocii. Když se Marku Aureliovi podařilo s jistými ztrátami způsobenými mimo jiné morem, který vypukl

¹⁵ Encyklopedie antiky, 1974: Období císařské vlády, kdy jsou v říši formálně zachovány republikánské principy, ale fakticky moc drží v rukách princeps, jedná se tedy vlastně o druh monarchie. Za rozhodující orgán je stále formálně považován senát. Senát má v rukou zákonodárnou a soudní moc, výkonnou moc drží v rukou císařský aparát.

¹⁶ BURIAN, Jan. Římské impérium: Vrchol a proměny antické civilizace. Praha: Svoboda, 1994.s.50

¹⁷ BOATWRIGHT, Mary T., Daniel J. GARGOLA a Richard J. A. TALBERT. Dějiny římské říše: od nejranějších časů po Konstantina Velikého. Praha: Grada Publishing a.s., 2012.s.426

mezi vojáky uzavřít mír, vybudoval soustavu pohraničních opevnění střežících východní hranici říše.¹⁸

Záhy po uzavření příměří s Parthy, začali říši na severu ohrožovat Germáni. Střetnutí s Germány vešla do dějin jako dvě Markomanské války. První markomanskou válku klademe do let 166 n.l. – 173 n.l., druhou pak do let 176 n.l. – 180 n.l.¹⁹

V roce 175 n.l. říše čelila také povstání egyptských pastevců, tzv. búkolů. Búkolové svým povstáním protestovali proti špatným sociálním podmínkám, ve kterých žili. Povstání bylo však nakonec potlačeno římskými vojsky.²⁰

K dokončení válek s Germány došlo v roce 180 n.l. po smrti Marka Aurelia, za vlády jeho syna Commoda.²¹

2.2 Náboženství

V době vlády Marka Aurelia stále Římané uznávali staré pohanské kultury. Duchovní život byl však ovlivňován také čarodějnictvím, astrologií či indickým učením. Uznávání těchto kultů však znamenalo odpad od víry. Stejně jako další náboženství, která se na území římské říše objevovala. V době Vlády Marka Aurelia a Commoda se utvářelo křesťanství. Podstata křesťanství spočívající v čekání na mystický poslední soud, kdy zlí budou zatraceni a dobří spaseni, však odporovalo antickým náboženským představám, dle kterých dobří budou odměněni blažeností v podsvětí, zatímco zlí budou v jiné části podsvětí trpět při výkonu zcela konkrétního trestu.²²

¹⁸ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. Dějiny psané Římem. Praha: Český spisovatel, 1995. s.350

¹⁹ BOATWRIGHT, Mary T., Daniel J. GARGOLA a Richard J. A. TALBERT, 2012. s.434

²⁰ Kolektiv autorů. Dějiny pravěku a starověku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. s.816

²¹ BOATWRIGHT, Mary T., Daniel J. GARGOLA a Richard J. A. TALBERT, 2012. s.435

²² HOŠEK, Radislav a MAREK, Václav. Řím Marka Aurelia. Praha: Mladá fronta, 1990. s.256 - 258

V tomto období byl panovník považován za vtělené božstvo. Toto pojetí však křesťané neuznávali, to byl další důvod, proč byli křesťané odmítáni a považováni za neznabohy. Všechny problémy, které se v říši objevovaly, jako například hladomor, mor, záplavy či sucha, byly připisovány křesťanům.²³

Během vlády císařů vládnoucích před Markem Aureliem nebyli křesťané příliš pronásledováni. Za vlády Antonina Pia existovalo nařízení, které zakazovalo trestání křesťanů. Marcus Aurelius se původně snažil jít ve stopách svého předchůdce, v roce 161 n.l. však prý dal podnět k pronásledování křesťanů. Proč Marcus Aurelius svůj původní postoj změnil, bývá vysvětlováno dvěma způsoby. Jedna z variant je, že chtěl křesťany přivést na správnou cestu pomocí přesvědčování a poučování v souladu se stoickou filozofií, jejímž byl vyznavačem. Popravovat a trestat začal, až když tato metoda neuspěla. Druhá varianta říká, že když vypukl mor, byli křesťané obviněni, že nákazu způsobili. Protože podle antických představ bylo jediným způsobem, jak se jej zbavit, odstranění jeho původců, začal císař pronásledovat křesťany, aby zemi nákazy zbavil.²⁴

²³ HOŠEK, Radislav a MAREK, Václav, 1990. s.258

²⁴ Tamtéž. s.258 - 29

3. Obsah filmů

Nyní je nutné seznámit se s obsahem filmů, jejichž hrdiny se bude práce zabývat. Jedná se o dva americké filmy, konkrétně *Pád říše římské* režiséra Anthonyho Manna a *Gladiátor* Ridleyho Scotta.

3.1 Pád říše římské

Starší ze dvou filmů, z kterých práce čerpá, je *Pád říše římské*. Jedná se o film amerického režiséra Anthonyho Manna z roku 1964. V hlavních rolích filmu se představili Sophia Loren jako Lucilla a Stephen Boyd jako Livius, v roli císaře Marka Aurelia pak můžeme vidět Aleka Guinnesse a jako jeho nástupce Commoda herce Christophera Plummera.²⁵

*„Císař Marcus Aurelius (Alec Guinness), který cítí blížící se smrt, určí věrného Livia (Stephen Boyd) svým nástupcem. Livius chce pokračovat v jeho zásadách v naději, že nastolí mír. Ovšem ještě je tu syn Marka Aurelia, Commodus (Christopher Plummer). Jeho stoupenci zavraždí Marka Aurelia dříve, než oficiálně prohlásí Livia svým nástupcem a tím zajistí Commodovi trůn. Krutý Commodus se ujímá vlády, vyžene svou setru Lucillu (Sophia Loren) a Livia z Říma a svými činy vyprovokuje vzpouru východních provincií. To je začátek pádu Říše římské...“*²⁶ Takto zní oficiální text distributora filmu uvedený na internetové stránce Česko-slovenská filmová databáze. Pro účely této práce je však důležité zabývat se dějem trochu více do hloubky.

Děj tohoto filmu se odehrává v roce 180 n. l., tedy v posledním roce vlády císaře filozofa Marka Aurelia.

„Dva největší problémy v dějinách jsou, jak popsat vzestup říše římské a jak popsat její pád. Lépe to pochopíme, když si uvědomíme, že pád říše římské, stejně tak jako její vzestup, měly ne jednu, ale mnoho příčin. Nebyla to událost, ale vývoj probíhající

²⁵ http://www.imdb.com/title/tt0058085/?ref_=fn_al_tt_1 [citováno 26.6.2014]

²⁶ <http://www.csfd.cz/film/6413-pad-rise-rimske/> [citováno 26.6.2014]

*déle než tři sta let. Některé národy neexistovaly ani tak dlouho, jako zanikala říše římská. V roce 180 císař Marcus Aurelius vedl své legie proti divokým kmenům podél hranice Dunaje.*²⁷ Tímto textem je celý film uveden. Jak text napovídá, můžeme ve filmu vidět malou část života císaře Marka Aurelia. Co z uvedeného textu na první pohled patrné není, je fakt, že máme sledovat také mnohé události z období vlády jeho syna a následníka císaře Commoda. Obdobím jeho vlády totiž začíná doba pádu říše římské, který je zmiňován v úvodu i v názvu filmu.

Prostor je zde kromě historických událostí věnován také milostnému příběhu dcery Marka Aurelia a vojevůdce Gaia Metela Livia.

Na počátku příběhu se na scéně objevuje Livius vracející se z bitvy proti barbarům a setkává se s císařem Markem Aureliem. Z rozhovoru mezi nimi vyplývá, že cílem císaře je ukončení válek. Livius má císaři přivést velitele barbarů Balomara živého, aby s ním mohl vyjednávat. To potvrzuje tato věta, která ve filmu zazní.: *„Řím existuje tisíc let, přišel čas najít mírumilovný způsob, jak žít s těmi, jež nazýváš Barbary.*“²⁸

V následujících okamžicích se divák setkává s Lucillou, která se ve svém monologu svěří, jak se bojí o život svého otce. Poprvé se dozvídá, že Marcus Aurelius je nemocen. Lucillin monolog je narušen příchodem Livia. Při jejich rozhovoru vychází najevo, že se dříve stýkali, ale Lucilla odešla po smrti své matky do ústraní, kde hodlala žít v samotě. Tento způsob života jí však nevyhovoval a je tedy ochotna opět se s Liviem setkávat.

V dalších minutách filmu jsme svědky toho, jak se na severní hranici říše k Marku Aureliovi sjíždí vládci všech území náležejících Římu, mezi nimi i arménský král Sohamus, který bude ještě v příběhu hrát větší roli.

²⁷ MANN, Anthony: Pád říše římské 00:02:37

²⁸ MANN, Anthony: Pád říše římské 00:07:05

Hlavním důvodem, proč byli vládci sezváni, je pravděpodobně fakt, že zde chce císař prohlásit za svého nástupce Gaia Metela Livia, jak se však ukáže později, k tomuto oznámení nakonec nedojde.

Avšak císař má na srdci i další věci, které shromáždění přednese. Zdůrazňuje důležitost jednotlivých panovníků a potřebu jejich jednoty pro celou říši. Mluví také o tom, že říše má jen dvě nepřátelské hranice. Hranici na severu s barbary a hranici s Persií na Východě. Zde císař zdůrazňuje, jak je důležité odstranit nepřátelství a uzavřít s výše jmenovanými mír. Mají přestat existovat všechny provincie a kolonie, Řím se má stát jednotným a všechny národy rovnocennými. Císařův projev je přerušen bolestí v boku, která opět signalizuje, že císař nemá žít už příliš dlouho.

Již v další scéně sám císař hovoří o tom, že jeho život se chýlí ke konci. Zároveň smrt označuje za přirozený chod věcí. A protože o své přicházející smrti ví, chce uspořádat poměry, které nastanou po jeho smrti. Odmítá jako následníka římského trůnu svého syna, Commoda, nezodpovědného mladíka, kterého více než osud Říma zajímají gladiátoři a hry. Proto žádá Livia, kterého považuje za mnohem zodpovědnějšího a všeobecně vhodnějšího, aby se stal jeho nástupcem, a to i přesto, že Commodus je již spoluvládce Marka Aurelia.

Zatím se však císař se svým přáním svěruje Liviovi v soukromí svých komnat. Kromě Livia o něm ví pouze Lucilla a jeden další svědek, který ho uslyší nepozorován a později ho přednese Commodovým stoupencům.

Livius zodpovědnost, kterou se mu chystá císař svěřit, nechce přijmout, protože se považuje za válečníka a bojí se, že by nedokázal uzavřít s barbary mír a pokračovat tak ve snahách Marka Aurelia, ale také proto, že Commoda považuje za svého bratra a nechce ho připravit o trůn. Marcus Aurelius ho ale přesvědčuje o jeho kvalitách a trvá na svém rozhodnutí. Syna odmítá jako císaře i

přesto, že ho má rád. Pocity v této situaci nesmí ustoupit zodpovědnosti.

Když později v soukromí Lucilla hovoří se svým otcem, vyjádří mu svou podporu, avšak nelíbí se jí, že Livius zaváhal, když mu byl trůn nabídnut. Otec jí na to odpoví, že by si ho nevybral, kdyby nepatřil k mužům, kteří váhají před přijetím zodpovědnosti. Během tohoto soukromého rozhovoru vychází také najevo, že matka Lucilly císaře Marka Aurelia kdysi zradila, podvedla ho, protože ho nemilovala. Ač se toto prohlášení může zdát nepříliš důležité, v závěru filmu pochopíme jeho váhu.

Okolo pětadvacáté minuty filmu se na scéně objevuje Commodus. Nejprve se vítá s Liviem jako se svým velmi dobrým přítelem. Poté se setkává také s otcem. Navzájem si postesknou, jak málo se kvůli probíhajícím válkám vídají. Commodus vyčítá otci, že války se táhnou tak dlouho, protože on je moc hodný. Commodus by se v jeho situaci zachoval jinak. Císař mu s hořkostí v hlase odpovídá, že je mnoho věcí, které by oni dva dělali každý jinak. Dále zve Commodus otce do Říma, s tím, že se město od jeho poslední návštěvy hodně změnilo. V té chvíli se na scéně objevuje Lucilla, která svému bratrovi vyčítá, že změny o kterých mluví, jsou jen k horšímu, že se Řím se pod jeho rukama mění v město gladiátorů a atletů.

V následující scéně jsou nám představeny některé další postavy příběhu, tribuni Polybius a Victorinus kteří bojují po boku Liviově, a Verulus, nejlepší gladiátor v Římě, přítel Commodův. Ukazuje se, že Commodus přivedl gladiátory, aby bojovali po boku vojáků.

Po Commodově příjezdu se spolu s Liviem dobře baví a vzpomínají na staré, společně strávené časy. To však trvá pouze do chvíle, kdy se Livius Commodovi svěřá, že ho císař chce jmenovat svým nástupcem.

Commodus zuří a zároveň se Liviovi vysmívá. I bohové se podle Commoda Liviovi smějí. Zde máme možnost poprvé zpozorovat pokřivenost Commodovy povahy.

Později, když se chystá další výpad proti barbarům, jsme svědky rozhovoru Livia a Commoda. Commodus je odhodlán vést útok proti barbarům i přesto, že ví, že ti, kteří jdou v boji vepředu, bývají návnadou pro nepřítele a hrozí jim rychlá smrt. Commodus říká, že pokud bohové nestojí při něm, zemře. Zároveň sděluje Liviovi, že pokud zemře, zbaví se tak velikého břemene.

Commodus tedy se svými muži opravdu odjíždí do bitvy v pozici těch, jež bývají návnadou. Commodus v bitvě zabit není, ale ani nejsme svědky úspěchu římského vojska. Balomar totiž nebyl zajat, protože Commodovi vojáci-gladiátoři dostali strach a utekli z boje.

Za svůj prohrěšek jsou gladiátoři trestáni svržením do propasti. Výkon trestu přeruší Verulus, který chce dokázat statečnost gladiátorů tím, že se utkají s Liviovými vojáky. Livius, jako velitel armády, na trestu však trvá. Rozhodnuto má být tedy při závodu čtyřspřeží Commoda proti Liviovi. Jestli jsou nakonec zbabělci potrestáni, není řečeno. Tato scéna je ve filmu spíše proto, aby nám byla opět vykreslena Commodova povaha. Během závodu se totiž chová velmi nesportovně.

Zatímco Commodus a Livius bojují proti barbarům, je rozhodnuto, že se Lucilla má stát manželkou arménského krále, z důvodu utužení věrnosti Arménie vůči Římu. Zároveň jí také Marcus Aurelius dává do úschovy své spisy.

Když se o zasnoubení dozvídá Livius, nabádá Lucillu k útěku, ta však odmítá, protože by prý nebyla schopná takto žít. Raději se tedy podvolí vůli otce a stane se Sohamovou manželkou.

V jedné z následujících scén jsme svědky schůzky Commodových příznivců. Domlouvají zde vraždu císaře. Nelze podle nich čekat, až císař zemře přirozenou smrtí. Chod věcí je třeba uspišit, aby nestihl jmenovat svým nástupcem Livia. Císař má být otráven.

Krátce před tím, než ke zradě dojde, vede císař monolog o tom, že není ještě na smrt připraven, potřebuje více času, alespoň jeden

rok na to, aby dovedl do konce své představy o světě. Tento rok života navíc mu však není dopřán. Hned v následující scéně přichází k císaři Cleander, který je pověřen vraždou. Pod záminkou zmírnění bolestí způsobených jeho nemocí mu nabídne jablko. To je však ve skutečnosti otrávené. Protože je jablko otráveno při rozkrojení dýkou, jejíž čepel je pouze z jedné strany napuštěna jedem, Cleander bez obav sní druhou polovinu, která otrávená není. Proto nevznikne žádné podezření, že císař nezemřel přirozenou smrtí.

Císař umírá na otravu. Jeho poslední slovo zní „Livius“. To však není dostatečný důkaz toho, že chtěl Livia jmenovat svým nástupcem. Ani slovo jeho dcery, která o otcově záměru již delší dobu věděla, v tomto případě nic neznamena. Vlády se tedy ujímá Commodus. Sám Livius ho před davem poprvé označí jako císaře, a tím mu vyjádří svou podporu. Za odměnu je Livius jmenován vrchním velitelem armád a prokonsulem říše římské. Stává se tak po Commodovi druhým mužem říše.

Lucilla je provdána za Sohamu, ale ještě před svým odjezdem nechává uložit spisy Marka Aurelia mezi římskými zákony se slovy, že toto je Řím.

Nedlouho po smrti Marka Aurelia Commodus prohlásí, že není jako jeho otec a že hodlá změnit všechno, co Marcus Aurelius vykonal. Zároveň říká, že je císařem z vůle bohů, protože když jeho otec umíral, on se k bohům modlil a říkal jim, že ho mají zahubit, pokud není jejich vůlí, aby se stal císařem. On ale nezemřel a bylo mu umožněno stát se císařem.

Svůj slib, že hodlá změnit vše, co jeho otec vykonal, začne velmi záhy plnit. Ač na Východě vládne hladomor, zvyšuje daně, které má Východ odvádět. Nebojí se ani následků v podobě povstání východních provincií říše, hodlá zničit každého, kdo by se mu chtěl postavit.

Zatímco Commodus likviduje v Římě vše, co se podařilo Marku Aureliovi vykonat, Livius se ze všech sil snaží v díle bývalého

císaře pokračovat. Hodlá uzavřít mír s barbary. Dokonce jim chce udělit římské občanství.

Zatímco Livius jedná s barbary, v Římě můžeme sledovat Commoda, jak trénuje boj spolu s gladiátory. Lucilla, která přijela z daleké Arménie varovat Commoda před povstáním východních provincií, poznamenává, že Commodus patří do arény. Tím pravděpodobně chce říct, že by ho raději viděla v aréně než na římském trůnu.

Commodus výčitek ani varování své sestry nedbá, on je císařem, a proto se bude chovat tak, jak chce. Pouze jí vyčte, že ho vždy nenáviděla a štvála otce proti němu. I přesto však nechává Lucillu v Římě, potřebuje ji, aby s její pomocí mohl manipulovat s Liviem.

Livius se vrací z dalšího protibarbarského tažení. Commodus ho vítá jako starého přítele. Livius však přichází s plánem zařadit barbary mezi římské občany. Tím se opět stává trnem v Commodově oku. Livius přednese své plány senátu, a to i přesto, že ho Commodus žádá, aby to nedělal, a dokonce mu nabízí, že dohlédne, aby mohli být opět s Lucillou spolu, pokud se Livius svého plánu vzdá.

Když Livius se svým plánem v senátu zvítězí, je Commodem degradován z pozice druhého muže říše a odchází zpět na severní hranici. Lucilla je nucena vrátit se ke svému manželovi. Po blíže neurčené době je ovšem Livius povolán zpět do Říma. Ve městě totiž řádí hlad a mor a ještě navíc došlo k povstání východních provincií, včetně těch, které byly nejvěrnější Marku Aureliovi. Východní armády se připojily k povstalcům. Commodus proto potřebuje severní armádu se silným velitelem, tedy Liviem, aby povstání porazila.

Na Východě Livius zjišťuje, že věrná povstalcům je i Lucilla, která touží po odtržení Východu od Říma. Lucilla podněcuje Livia, aby se i on takto postavil císaři. Livius však trvá na tom, že povstalci jsou zrádci a odmítá povstání podpořit.

Liviovi se nakonec podaří povstání potlačit a to i přesto, že se Východ spojil s nepřátelskou Persií. V bitvě je zabit arménský král a Lucilla se vrací s Liviem do Říma. Commodus chce Livia odměnou za jeho zásluhu učinit svým spoluvládcem, ale ještě předtím, než k tomu dojde, má Livius potrestat povstalce ničením vesnic v povstaleckých zemích a ukřižováním a upalováním obyvatel měst. Livius tento trest odmítá, zajme Commodovy posly, kteří mu zprávu vyřídili a pošle je Commodovi v kleci jako dar. Jako odpověď na nabídku spoluvlády nechá vzkázat toto: „*Bud' bude nový Řím, nebo nový caesar.*”²⁹ Tím je jasně dán Liviův postoj vůči Commodovi.

Commodus se proto rozhodne Livia definitivně zničit. Likviduje sochy, pomníky a chrámy, aby získal zlato, kterým zaplatí armádu, která se proti Liviovi postaví. Prvním počinem této odplaty je útok proti barbarům, kteří se již stali obyvateli a občany říše.

Livius se tedy vydává do Říma. Tam zjišťuje, že se Commodus nechal prohlásit bohem. Zároveň vyslechne jeho zvrácené myšlenky o tom, proč do Říma přišel mor. Řím byl přelidněný, a proto přišel hlad. Mor pak přišel, aby zredukoval množství obyvatel a zabránil dalšímu hladu. Na Commodovi v této scéně vidíme, jak se ho zmocňuje šílenství pramenící z touhy po neomezené moci.

Livius se obrací na senát, chce senátory podnítit proti císaři, avšak ukazuje se, že v senátu nezůstal nikdo, kdo by byl ochotný ho vyslechnout. Všichni jsou zde věrní Commodovi, a dokonce ho nazývají dobyvatelem Persie, ačkoliv se o toto vítězství zasloužil Livius. Římskou říši senát prohlašuje říší Commodovou a město Řím za město Commodovo. K tomu dává císař ochotné svolení. Liviův projev před senátem je označen za vlastizradu a Livius je uvězněn a má být upálen spolu s barbary. Commodus se prohlašuje

²⁹ MANN, Anthony: Pád říše římské 02:16:55

za velitele armády a vojáky věrné Liviovi získává příslibem zlata na svou stranu.

Lucilla, která chápe, jaké šílenství se zmocnilo jejího bratra, přemlouvá Verula, aby císaře zabil. Ten však odmítne s tím, že na světě se nenajde nikdo, kdo by byl ochoten zabít svého syna. Zjišťujeme tedy, že Commodus není synem Marka Aurelia, je ve skutečnosti synem gladiátora. Commodus však není ochoten smířit se s tímto zjištěním a Verula zabije. Lucillina naděje na záchranu Livia i na záchranu Říma umírá.

Livius s Lucillou mají být upáleni. Commodus však dává Liviovi šanci zachránit se. Vyzývá ho na souboj do arény. V souboji je Commodus zabit. Livius je davem provoláván císařem, ale trůn odmítá. Protože neexistuje žádný další vhodný kandidát, trůn se draží za vyvolávací cenu dvou milionů denárů.

Scénou dražby trůnu celý film končí. Na závěr je ještě konstatováno, že tak velká říše není nikdy zničena zvenčí dříve, než se sama zničí zevnitř.

3.2 Gladiátor

Druhým, novějším filmem, kterým se bude práce zabývat, je *Gladiátor*, dobrodružný film britského režiséra Ridleyho Scotta z roku 2000. V hlavních rolích můžeme vidět Joaquina Phoenixe jako císaře Commoda, Connie Nielsen jako Lucillu a Russela Crowa jako Maxima Decima Meridia. V roli císaře Marka Aurelia se zde představil Richard Harris.³⁰

V případě Gladiátora zní oficiální text distributora takto: *„Římský generál Maximus (Russell Crowe) opět dovedl své legie k vítězství na bitevním poli. Válka je vyhrána a Maximus sní o domově. Nepřeje si nic jiného, než se vrátit k ženě a svému synovi. Umírající vládce Marcus Aurelius (Richard Harris) pro něj nicméně má ještě jeden úkol. Žádá, aby se generál ujal vlády. Commodus*

³⁰ http://www.imdb.com/title/tt0172495/?ref_=fn_al_tt_1

(Joaquin Phoenix), dědic trůnu, žárlí na vládcovu přízeň Maximovi a nařizuje Maximovu popravu, včetně jeho rodiny. Maximus sice o vlások unikne smrti, ale těžce zraněného ho ‚zachrání‘ otrokáři. Maximus se tak dostane do gladiátorské školy a v aréně jeho sláva den ode dne roste. Nyní přichází do Říma, aby pomstil vraždu ženy a svého syna, aby zabil nového císaře - Commoda. Poznal, že jediná moc, silnější než vládcova, je vůle lidu. Cesta, která vede k naplnění Maximovy pomsty je stát se největším hrdinou celé říše.“³¹

Děj však opět rozvedeme více do hloubky.

Těmito slovy začíná film Gladiátor: „Římská říše na vrcholu své moci zabírala obrovské území. Od afrických pouští až po hranice severní Anglie. Víc než čtvrtina obyvatel žila a umírala v područí římských císařů. V zimě léta páně 180 se chýlilo ke konci dvanáctileté tažení Marka Aurelia proti barbarským kmenům v Germánii. Konečnému římskému vítězství a příslibu vytouženého míru v říši stojí v cestě už jen poslední bašta barbarů.“³²

Je tedy jasné, že se film částečně, stejně jako v případě *Pádu říše římské*, zabývá koncem vlády Marka Aurelia. Delší a podstatnější část je však i zde věnována období Commodovy vlády. Dalšími důležitými postavami, jak už vyplývá i z oficiálního textu distributora, jsou vojevůdce Maximus Decimus Meridius a Commodova sestra Lucilla.

Film se příliš nevěnuje historickým událostem. Důležitý je hlavně motiv pomsty. Maximus, v roli gladiátora, se chce pomstít Commodovi jak za smrt své rodiny, tak i za smrt Marka Aurelia, kterého miloval stejně, jako by byl jeho otcem. Zároveň hodlá splnit přání Marka Aurelia, týkající se plánů, které měl s říší do budoucna.

Na počátku filmu se ocitáme v Germánii. Generál Maximus spolu s dalšími vojáky, netrpělivě očekává příjezd posla, který vyjednával s barbary. Zjišťujeme, že barbari se odmítají Římanům

³¹ <http://www.csfd.cz/film/8271-gladiator/> [citováno 26.6.2014]

³² SCOTT, Ridley: Gladiátor 00:01:02

vzdát. Nastává tedy boj. V bitvě je zraněno a zabito mnoho mužů, ale i tak je dovedena do vítězného konce.

V následující scéně se setkáváme s Commodem a jeho sestrou Lucillou, kteří rozjímají o otcově zdravotním stavu. Commodus vyjadřuje přesvědčení, že otec brzy zemře, a že on se po jeho smrti stane císařem. Dokonce už plánuje hry, které na otcovu počest po jeho smrti uspořádá. Ve stejné scéně zároveň pozorujeme známky poněkud zvráceného zalíbení, které má Commodus ve své sestře.

Vzápětí se vracíme na bojiště, kde rozmlouvá císař Marcus Aurelius se svým generálem Maximem. Válka je u konce a Maximus se chce vrátit domů.

Po vítězné bitvě se objevuje Commodus, syn Marka Aurelia, který vyjadřuje falešnou lítost nad tím, že přichází po skončení bojů. Marcus Aurelius ho ale nepřijímá nijak vlídně a v podstatě mu vyčítá, že se o boje proti barbarům nikdy dostatečně nezajímal. Nepropásl prý jen bitvu, ale i celou válku.

Dále se setkáváme s postavami senátorů Gaia a Falka. Gaius vyjadřuje svou náklonnost k republikánskému zřízení.

V dalším obraze jsme svědky rozhovoru Marka Aurelia a Lucilly. Marcus Aurelius prosí Lucillu, aby mu pomohla s Commodem, tedy aby na něj dohlížela i po otcově smrti. Císař se své dceři dokonce svěřuje, že by byl raději, kdyby ona sama byla mužem, protože pak by se ona mohla stát jeho následníkem. Je jasné, že císař cítí, že už nebude žít příliš dlouho. Ví také, že není moudré, aby se jeho mladý, nerozvážený syn stal císařem.

Protože žena na císařský trůn nastoupit nemůže a jediný mužský potomek je nevhodným kandidátem, žádá Markus Aurelius Maxima, aby se po jeho smrti stal jeho nástupcem. V této funkci pak má usilovat o to, aby byla moc v Římě navrácena do rukou lidu, aby skoncoval s korupcí, která Řím ničí. Řím má být po jeho smrti republikou. Musí to udělat Maximus, jako člověk nezkažený politikou. Commodus se nikdy nesmí stát vládcem, protože se k tomu nehodí. Markus Aurelius dokonce říká, že by bylo lepší,

kdyby měl syna, který by byl takový, jako je Maximus. Commodus prý volbu Marka Aurelia prý přijme, protože ví, že za Maximem stojí celá armáda. Maximus váhá, jestli žádosti Marka Aurelia vyhoví, ačkoliv je jedním z nejlepších vojáků Marka Aurelia, touží spíše po poklidném životě s rodinou, než po vládě v říši.

V dalším obraze se Maximus setkává s Lucillou, ukazuje se, že mají pravděpodobně nějaké neshody z dřívějšího. Později Lucilla prosí Maxima, aby po smrti otce sloužil stejně dobře jeho synovi. Maximus odpoví vyhýbavě. Po smrti Marka Aurelia bude sloužit Římu.

Později se Maximus svěruje svému společníkovi jménem Cicero, že se pravděpodobně nedostanou domů tak brzy, jak počítali. Je tedy jasné, že Maximus se rozhodl vyhovět žádosti svého císaře.

V další scéně jsme svědky rozhovoru Marka Aurelia a Commoda. Císař sděluje svému synovi, že ho nehodlá učinit císařem, a že moc, kterou si Commodus nárokuje, přejde do rukou Maxima. Maximus má spravovat Řím, dokud nezačne vládnout senát. Pak už Řím nebude mít císaře, bude republikou. Commodus tuto informaci nepřijme příliš poklidně. Odpoví svému otci, že ačkoliv nemá žádnou z jeho ctností - moudrost, spravedlnost, mravní sílu ani zdrženlivost, má jiné ctnosti - ctižádost, pohotovost, odvahu a oddanost rodině a otci. Je tedy jasné, že s otcovou volbou se nehodlá jen tak smířit. Vyčítá mu, že ho nikdy nebral jako syna, a že na něj nikdy nebyl hrdý. Ptá se otce, proč ho nenávidí, a říká, že v životě nechtěl nic jiného, než se otci vyrovnat. To vše je však pravděpodobně jen záminka k tomu, aby odlákal pozornost a mohl svého otce zabít. Nešťastný otec svého syna obejmě. Ten ho však místo toho, aby mu jeho projev lásky oplatil, udusí. Oficiálně však císař zemřel přirozenou smrtí ve spánku a vražda tak zůstává neodhalena.

Když Maximus s Commodem truchlí nad císařovým tělem, Commodus, který už sám sebe označuje jako císaře, požaduje od

Maxima projev věrnosti. Podává mu ruku s tím, že ji nabídne jen jednou. Maximus projev věrnosti odmítá a později za to draze zaplatí.

Nespokojenost s Commodovým chováním projevuje i Lucilla, je ale otázkou, jestli se jí nelíbí jen jeho chování k Maximovi, nebo jestli ví i o vraždě, kterou spáchal. Každopádně nakonec zdraví svého bratra jako císaře a tím mu i slibuje svou věrnost.

Maximus narychlo svolává senátory, aby vyřešili nastalou situaci. Než však stihne cokoliv udělat, je na příkaz Commoda zatčen. Má být popraven. Kromě toho mají vojáci také příkaz zabít jeho ženu a malého syna. Maximus na rozdíl od své manželky a dítěte smrti unikne, když pobije římské vojáky a z místa zamýšlené popravy uprchne na koni. Je ale zraněn. Kromě fyzického zranění představuje hlubokou ránu v Maximově životě smrt jeho manželky a syna.

Před smrtí, která mu následkem zranění hrozí, je Maximus zachráněn otrokáři. Jeho život se však velmi změní. Maximus je spolu s dalšími zajatci odvezen do Afriky, kde je prodán jistému Proximovi, který muže nakupuje do své gladiátorské školy. Proximo netají, že většina z nich dost možná v blízké době zemře.

Poté co jsme svědky prvního Maximova vítězného zápasu v aréně, vracíme se opět do Říma, kde se setkáváme s Commodem a Lucillou. Commodus se právě vrátil do Říma, kde oslavuje triumf, ačkoliv válku dokončil už jeho otec a on vlastně nic nedokázal.

V senátu je Commodus seznamován se situací v Římě. Senátory však nový císař ignoruje. K senátu se obecně chová velmi odmítavě s tím, že nepotřebuje nikoho k tomu, aby ho poučoval. Situaci zachraňuje Lucilla. Omlouvá svého bratra tím, že je unaven, a sama od senátorů přebírá seznam toho, čemu je třeba se ve městě věnovat.

Commodus tvrdí, že senát je k ničemu. Vládnout by měl pouze on jako císař se svou sestrou po boku, zde opět vidíme, že city, které chová Commodus k Lucille, jsou jiné, než takové, které by měl chovat bratr k sestře. Lucilla se k němu ale staví odmítavě.

Říká, že tradice je potřeba zachovat, senát nesmí být rozpuštěn. Kromě toho ji děsí bratrovy pocity.

Dále se Commodus pozastavuje nad tím, že jeho otec vlastně válkou proti barbarům nic nedokázal a i tak si získal přízeň lidu. Na to má jednoduchou odpověď Lucilla. Lidé milují vítězství, a přestože mají pramálo společného s Germánií, rádi vidí, když se rozšiřuje území říše. Commodus nechce válčit, ale potřebuje si získat náklonnost občanů. Potřebuje jim předvést velikost státu jiným způsobem, než jeho otec. S ním v čele říše lidé prý zapomenou na senát.

První věc, kterou si chce nový císař získat přízeň občanů, jsou stopadesátidenní hry na počest Marka Aurelia. Senátoři Gaius a Grakchus dobře chápou závažnost situace.

Markus Aurelius totiž hry kdysi zakázal, je tedy jasné, že lidé se rádi znovu pobaví. Hrozí tak, že podlehnou Commodovi.

Od rozhovoru senátorů se přesouváme do Afriky, kde se opět setkáváme s Maximem, neboli gladiátorem, kterému všichni přezdívali Španěl. Proximo ho poučuje, že nestačí protivníky v aréně pouze mechanicky zabíjet, je třeba lidi pobavit. To bude důležité hlavně tehdy, až se dostane do Říma, kde má bojovat v Koloseu, kde ho bude sledovat padesát tisíc Římanů. V rozhovoru se ukazuje, že i Proximo býval gladiátorem, který získal svobodu od Marka Aurelia. Maximus se mu svěřuje, že i on by rád předstoupil před císaře. Tajemstvím pro Proxima však zůstává důvod Maximova přání. Proximo mu radí, aby si získal dav a tím se dostane před císaře. Maximus si Proximovy rady bere k srdci. V zápětí jsme svědky, jak Maximus i s ostatními Proximovými gladiátory přijíždí do Říma.

Později se Lucilla setká se senátory Gaiem a Grakchem. Je jasné, že s nimi spolupracuje a nosí jim zprávy z paláce. Prozrazuje jim, mimo jiné, že Commodus získává peníze na hry z prodeje zásob obilí, z čehož vyplývá, že do dvou let pravděpodobně přijde hladomor. Kvůli obavám o vlastní životy i o životy svých rodin

nemohou však zatím nic udělat. Je potřeba stáhnout se do ústraní a čekat, až císaře začne nenávidět lid, až bude mít co nejvíce nepřátel.

Gladiátoři mají v římském Koloseu na příkaz císaře sehrát významné bitvy římských dějin. Maximus se účastní rekonstrukce bitvy u Kartága, kde má představovat jednoho z „Kartaginců“.

Před představením se Maximus setkává s Lucilliným synem Luciem Verem. Lucius Verus gladiátora obdivuje, což bude v následujících minutách filmu ještě důležité.

Oproti všem předpokladům se podaří Maximovi a jeho „Kartagincům“, s využitím Maximových vojenských zkušeností, zvítězit. Tím si vyslouží i přijetí od samotného císaře.

Maximus zatím nechce před císařem odhalit svou pravou identitu. Nakonec je k tomu ale donucen, a tak se Commodovi představí svým vlastním jménem a prohlásí se za služebníka jediného pravého císaře, tedy Marka Aurelia. Zároveň Commodovi přísahá pomstu za smrt své rodiny. Commoda nezabije rovnou jen z toho důvodu, že s ním do arény sestoupil i malý Lucius. Commodus je samozřejmě rozrušen, ale na naléhání diváků je nucen zachovat Maximův život. Vítězstvím i odhalením identity si Maximus získá oblibu mezi lidmi i mezi gladiátory.

Kromě toho, co se stalo v Koloseu, je Commodus rozrušen i kvůli tomu, že Maximus stále žije. Ptá se také Lucilly, jak se cítila, když Maxima uviděla. Z rozhovoru divák pochopí, že mezi nimi dříve byl jistý milostný vztah, ale že se pravděpodobně rozešli ve zlém. Pochopíme také, že Commodova nenávist vůči Maximovi nepramení pouze ze záměru jeho otce svěřit vojákovi vládu. Commodus Maxima považuje také za svého soka v lásce.

Z faktu, že Maximus stále žije, i když měl být dávno mrtev, si Commodus vyvodí, že jeho vojáci v Germánii ho dostatečně nerespektují, protože mu neřekli, že Maximus ve skutečnosti nezemřel. To, že ho nerespektují, znamená, že ho ani nemilují. To

ho rozzuří natolik, že nechá muže, kteří údajně věděli, že Maximus unikl, popravit.

Poté se ocitáme opět mezi gladiátory. Maxima přišla navštívit Lucilla. Maximus na její návštěvu reaguje těmito slovy. „*Věděl jsem, že proti mně pošle Commodus vrahy, netušil jsem jen, že toho nejlepšího.*“³³ Obviňuje ji totiž z vraždy své rodiny. Lucilla ale tvrdí, že o tom nic nevěděla. Dále jí Maximus vyčítá, že netruchlila kvůli smrti svého otce. Považuje ji za stejně zkaženou jako Commoda. Lucila však odpovídá, že netruchlila ze strachu o život svého syna i o život vlastní. Proto se raději Commodovi na oko podřídila. Ve skutečnosti však sama organizuje vzpouru proti svému bratrovi. Vysvětluje Maximovi, že císař má spoustu nepřátel, především mezi senátory. Ti proti němu ale nemohou nic dělat, dokud je oblíben mezi lidmi. Maximus, oblíbený gladiátor, je pak jediný, kdo může lid strhnout na svou stranu. Chce také, aby se setkal s dalším mužem, který si přeje Commodovu smrt, senátorem Grakchem. Maximus ale Lucillu odmítá, pošle ji pryč s tím, že má zapomenout, že ho kdy znala.

V šedesátý čtvrtý den her se Maximus postavil proti slavnému, dosud neporaženému gladiátorovi. Commodus potřebuje totiž Maxima odstranit, ale nemůže ho nechat zabít, protože lidé gladiátora milují. Doufá tedy, že Maximus zemře v amfiteátru. I v tomto případě se Maximovi však podaří zvítězit. I přes císařův palec, ukazující směrem dolů, značící, že poražený má být zabit, ho Maximus nechává žít. Dav označuje Maxima přízviskem Milosrdný. Commodus opět zuří.

Po souboji dochází i ke konfrontaci obou hlavních rivalů, Commoda a Maxima. Maximus říká, že už nechce zabíjet. Je už jen jeden život, který musí někomu vzít. Na mysli má samozřejmě císaře.

³³ SCOTT, Ridley: Gladiátor 1:41:50

Při průchodu městem se Maximus setkává se svým dávným společníkem Ciceronem. Prosí Cicerona, aby ho našel a pomohl mu v jeho plánech.

Commodus je zoufalý, protože teď, když si Maxima oblíbil lid, nemůže ho jen tak zabít. Měli by ho za zrůdu. Ve stejné scéně také zjišťujeme, že Commodus už ví, že proti němu někdo intrikuje a donáší informace z jeho okolí do senátu. Nechává proto senátory sledovat.

Mezitím Cicero najde ve městě Maxima a slibuje mu, že vojáci za něj budou bojovat. Maximus tedy posílá Cicerona za Lucillou se vzkazem, že se setká se senátorem Grakchem, člověkem, který si přeje Commodův pád.

Maximus chce s pomocí Grakcha utéct z Říma do Ostie, kde sídlí jeho bývalé vojsko. S tím, že se vrátí a dobude Řím, zabije Commoda, a město pak nechá v rukou senátu. Grakchus nejprve nechce k tomuto kroku svolit, protože nevěří, že se z Maxima nestane nový diktátor. Nakonec mu však uvěří a přislíbí pomoc.

Proximo vyjadřuje nedůvěru s úspěchem plánu. Císař prý ví příliš. Nechce proto Maxima nechat plán uskutečnit. Nechce ani, aby Commodus zemřel, protože mu dobře platí a to je pro něj důležité. Maximus se na něj snaží zapůsobit prohlášením, že Commodus zavraždil Marka Aurelia.

V paláci Commodus vyslýchá Lucillu, kde byla. Ví už, že se jeho sestra setkává se senátorem Grakchem. Protože je Grakchus zatčen a je tedy potřeba co nejrychleji jednat, je nakonec Maximus dle plánů, i přes Proximovu původní nedůvěru, osvobozen.

V paláci narazí Commodus na Lucia Vera, Lucillina syna, jak si hraje na gladiátora. Ve své dětské nevinnosti chlapec Commodovi řekne, že chce být jako Maximus, zachránce Říma. Commodus proto pochopí, že se proti němu něco chystá. V přítomnosti Lucilly Luciu Verovi vypráví příběh o Claudiovi, kterého zradili jeho nejbližší. Nepřímo tak Lucille sděluje, že ví o jejím plánu a nepřímo jí také vyhrožuje. Vydírá ji prostřednictvím jejího syna.

Vzpouira je tedy odhalena. Maximovi se sice podaří dostat se za hradby, tam je ale dopaden praetoriány.

Později Commodus řeší, jak se zachovat k sestře a synovci. Rozhodne se, že si Lucia nechá u sebe s tím, že pokud se jeho matka Lucilla zachová jakkoliv nevhodně, její syn zemře. Dle Commodových kritérií mezi nevhodné chování patří i sebevražda. Dále chce Commodus, aby mu Lucilla dala jeho vlastního dědice, tedy dědice zrozeného z incestního vztahu, aby byl čisté krve. Chce aby Commodův rod vládl alespoň tisíc let.

Maxima Commodus vyzývá ke gladiátorskému boji v Koloseu. Předtím než se utkají však Commodus Maxima zraní dýkou při hraném obětí, a tím ho oslabí. Předpokládá, že tak získá jednoduché vítězství.

Maximus ale i přes své zranění Commoda přemůže a zabije. Ale i on sám je smrtelně zraněn. Ještě před smrtí však velí, aby byli propuštěni vězni, kteří mu pomáhali se vzpourou, a aby se moc vrátila do rukou senátora Grakcha. Tím plní přání svého císaře Marka Aurelia. Maximus tedy umírá, ale s tím, že jeho smrt měla smysl zbavil Řím diktátora.

Po smrti Maxima pronáší Lucilla tato slova: „*Stojí vůbec Řím za lidský život? Kdysi tomu tak bylo. Ať za něj stojí i dnes. Býval to římský voják, jemu čest.*“³⁴

V úplném závěru filmu je Maximovo tělo odneseno z Kolosea, zatímco císařovo tělo zůstává na místě bez povšimnutí. Lid truchlí, ne však kvůli smrti svého císaře. Truchlí pro gladiátora, který je zbavil diktátora.

³⁴ SCOTT, Ridley: Gladiátor 2:35:25

4. Životy císařů

4.1 *Marcus Aurelius*

Marcus Aurelius, který byl nejen římským císařem v letech 161 n.l. – 180 n.l., ale také stoickým filozofem. Náležel k tzv. adoptivním císařům, prvním z adoptivních císařů byl Nerva. Ten nástupnictví podle pokrevního příbuzenství považoval za nebezpečné. To, že je někdo synem císaře neznamena, že se pro tuto funkci také hodí. Tvrdil, že pokrevnímu příbuzenství by neměla být dána přednost před bezpečím státu. Rozhodl se proto, že si sám vybere svého nástupce a toho adoptuje, aby tak získal nárok na trůn.³⁵

Tato praxe se ujala a několik příštích císařů svůj titul získalo stejným způsobem. Adoptivní císaři vládli od roku 96 n.l. až do roku 192 n.l. Náleželi mezi ně tito císaři: Nerva, Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius, Marcus Aurelius a Commodus.³⁶

4.1.1 Dětství a mládí do císařské adopce

Marcus Aurelius, se narodil 26. dubna roku 121 n.l. na pahorku Caeliu v Římě jako Marcus Annii Catilius Severus, syn praetora Annia Vera a Domitie Lucilly, dcery konsula Calvisia Tulla. Jeho tetou byla císařovna Galeria Faustina, manželka císaře Antonina Pia. Jeho dědem byl dvojnásobný konsul Annii Verus a pradědem rovněž Annii Verus, praetor. Přes praděda z otcovy strany byla rodina hispánského původu, Annii Verus, nejstarší z posledně jmenovaných, pocházel z hispánského města Uccubis.³⁷

Od velmi útlého věku se učil filozofii, gramatiku, geometrii, hudbu, právo a řečnictví. Vzděláván byl soukromými učiteli, avšak

³⁵ DIO CASSIUS, LXVIII., 4

Tuto informaci o adoptivních císařích podává Dio Cassius ve svých Římských dějinách. Ve skutečnosti však šlo o vůli senátu.

³⁶ HOŠEK, Radislav a MAREK, Václav, 1990. s.33

³⁷ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 1

navštěvoval také veřejné řečnické školy.³⁸ Studium se údajně věnoval natolik pilně, že si tím podlomil zdraví a způsobil si řadu zdravotních problémů, které ho pak provázely během celé vlády.³⁹

Byl prý také velmi vážný. Již jako malý chlapec si oblíbil stoickou filozofii a to dokonce natolik, že začal projevovat filozofickou askezi například tím, že spal na zemi. Filozofii se oddal natolik, že mu byly lhostejné věci běžného života, mezi které patřilo například i divadlo. Věnoval se malířství, pěstním zápasům, běhu či lovu, ale vše muselo vždy ustoupit filozofii.⁴⁰

Po smrti svého otce byl adoptován a vychováván svým dědečkem, ale pro jeho vážnost, inteligenci, skromnost a úctu ke vzdělání si ho oblíbil také císař Hadrianus.⁴¹

A to dokonce natolik, že ho již jako šestiletého povýšil do jezdeckého stavu a umožnil mu, aby se v osmi letech stal knězem boha války Marse.⁴² Později, po smrti svého adoptivního syna, který se měl stát jeho nástupcem, dokonce Marka Aurelia vybral jako nového císaře.⁴³

Protože byl však Marcus Aurelius ještě mladý, teprve osmnáctiletý, byl naprosto nevhodný pro zodpovědnost, jakou byla vláda v Římské říši. Ale vzhledem k tomu, že Hadrianus hodně stál o to, aby se jeho oblíbenec císařem jednou stal, adoptoval místo něj jeho příbuzného, manžela jeho tety, Antonina Pia. Zároveň bylo dohodnuto, že Antoninus Pius adoptuje Marka Aurelia. Tak bylo zajištěno budoucí Markovo nástupnictví. Spolu s adopcí získal nové jméno, pod kterým je dnes znám – Marcus Aurelius Antoninus. Adoptován byl ještě v osmnáctém roce svého života, za druhého konsulátu Antonina Pia, tedy pravděpodobně v roce 139 n.l. Ve

³⁸ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 2

³⁹ DIO CASSIUS, LXXII., 36

⁴⁰ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 4

⁴¹ DIO CASSIUS, LXXII., 35

⁴² HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 4

⁴³ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 5

stejně době byl také dohodnut jeho budoucí sňatek s jeho sestřenicí, dcerou Antonina Pia, Faustinou.⁴⁴

4.1.2 Spoluvláda s Luciem Verem

Po třiaadvacet let, tedy až do smrti Antonina Pia, žil Marcus Aurelius jako jeho syn v jeho domě. Po dobu jeho císařství byl v podstatě jeho asistentem a sbíral po jeho boku zkušenosti, aby se mohl jednou stát vládcem.⁴⁵

Po těchto třiaadvaceti letech, v předtuše své blízké smrti, ho Antoninus Pius opět potvrdil jako svého následníka. Po smrti dosavadního císaře se tedy Marcus Aurelius stal v roce 161 n.l. novým císařem.⁴⁶

Hned po svém jmenování přijal za svého spoluvládce svého adoptivního bratra Lucia Vera. Zároveň ho učinil také svým zetěm, když mu dal za manželku svou dceru Lucillu.⁴⁷ Období jejich společné vlády bylo poznamenáno několika katastrofami. První z nich byla velká povodeň v Římě, která měla za následek mnoho obětí na lidských životech. Kromě toho, že zničila mnoho budov a měla přímé oběti na životech, zahubila také mnoho zvířat. Začal tak hladomor, který měl na svědomí další lidské životy.⁴⁸

Dále vrhaly na vládu obou bratrů stín probíhající či hrozící války. Jednou z nich byla válka s Parthy, jejíž kořeny ležely už v době vlády Antonina Pia. Do války byl odeslán Lucius Verus, zatímco Marcus Aurelius zůstal v Římě, aby se věnoval státnickým záležitostem.⁴⁹

⁴⁴ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 6

⁴⁵ DIO CASSIUS, LXXII., 35

⁴⁶ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 7

⁴⁷ DIO CASSIUS, LXXI., 2

⁴⁸ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 8

⁴⁹ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 8

Ještě než Lucius Verus dorazil, parthský král Vologaises zničil římské armády v Arménii a připravoval se na útok proti městům v Sýrii.⁵⁰

Lucius Verus však dorazil do Antiochie v Sýrii s armádou vedenou nejlepšími důstojníky. Ve městě si zřídil základnu a připravoval se na válku.⁵¹ Armádu pak svěřil Avidiu Cassiovi a sám si údajně užíval nezřízeného života. Válku tedy vedl Avidius Cassius, ale vše potřebné údajně zařizoval z Říma Marcus Aurelius, který snášel a snad i záměrně opomíjel, bratrovy rozmařilosti.⁵²

Ať už se zásluhou Lucia Vera nebo bez ní, byl nakonec Vologaises poražen. Zásluhy za vítězství pak byly připisovány Luciu Verovi a triumf s ním sdílel i jeho bratr. Avidius Cassius byl pověřen dohledem nad Asií.⁵³

Zatímco se Lucius Verus zdržoval v Sýrii, Marcus Aurelius se zabýval poměry v Římě. Přijal mnoho nových nařízení a zákonů. Zavedl matriční řady v Římě i v provinciích. Ze všech sil se snažil zvýšit prestiž senátu, mezi senátory jmenoval jen ty, co dobře znal, aby si byl jist, že jsou pro vykonávání této funkce vhodní. Senátorům pak projevoval velkou úctu, soudními řízeními vedenými proti nim se zabýval osobně. Z řad senátorů vybral kurátory pro jednotlivé obce, i to mělo zvýšit prestiž senátorů. Dle autorů spisu *Historia Augusta* se prý dokonce snažil chovat tak, jako by Řím byl republikou.⁵⁴

Věnoval se také soudním záležitostem. Nařídil, že soudnictví se budou věnovat bývalí konsulové. Dále vyhradil 230 dní v roce k projednávání soudních pří. Věnoval se i charitativním

⁵⁰ DIO CASSIUS, LXXI., 3

⁵¹ DIO CASSIUS, LXXI., 3

⁵² HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 9

⁵³ DIO CASSIUS, LXXI., 3

⁵⁴ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 9 - 12

Aby se císař choval, jako by Řím byl republika není možné. Není ani pravděpodobné, že by byl císař oddán senátu tak jak *Historia Augusta* tvrdí. Právě v tomto místě se ukazuje nespolehlivost spisu, o které je řeč v první kapitole. Informace je do textu zařazena pouze proto, že část jednoho z filmů je založena právě na tomto tvrzení.

záležitostí. Snažil se o zabezpečení chudých dětí a v době hladu zaopatřoval italské vesnice římským obilím.⁵⁵

Ve věcech finančních postupoval tak, že podstatně omezil gladiátorské hry. Stejně tak stanovil maximální povolené odměny pro divadelní herce. Dále zavedl pětiprocentní daň z dědictví.⁵⁶

V období spoluvlády Marka Aurelia a Lucia Vera začaly říši ohrožovat nájezdy různých barbarských kmenů. Ještě během války s Parthy vypukla válka s barbarským kmenem Markomanů. Oba císařové překročili Alpy, aby se připravili k obraně říše. Avšak Lucius Verus se do války vydal nedobrovolně, a proto bylo nakonec rozhodnuto, že se vrátí zpět do Říma. K tomu už však nedošlo, Lucius Verus totiž na zpáteční cestě, roku 169, zemřel. Pravděpodobně podlehl mrtvici. Ačkoliv se objevovaly i další zvěsti o jeho smrti.⁵⁷

Existují další dvě verze, popisující okolnosti jeho smrti. Dle obou byl Lucius Verus zavražděn. A to buď svým bratrem a spoluvládce nebo svým lékařem. Verze, podle které byl zabit Markem Aureliem, říká, že Marcus Aurelius rozřízl vepřovou dělohu nožem potřeným z jedné strany jedem a bratrovi dal otrávenou polovinu, zatímco sám si vzal tu druhou, aby nebyl v podezření.

Pokud ho zabil jeho lékař, udělal to tak, že mu zcela bezdůvodně pustil žilou a nechal ho vykrvácet.⁵⁸

Marcus Aurelius nechal Lucia Vera pohřbít se všemi poctami, ale nenápadně naznačil, že teprve teď začne říši řádně vládnout.⁵⁹

⁵⁵ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 11

⁵⁶ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 11

⁵⁷ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 14

⁵⁸ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 15

⁵⁹ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 20

4.1.3 Samostatná vláda

Většina vlády Marka Aurelia byla spojena s válkami proti barbarům. Ačkoliv nájezdům kmenů žijících za hranicemi impéria čelilo už dříve, během vlády Marka Aurelia se jejich intenzita zvýšila. Během let byl císař nucen čelit např. nájezdům germánských kmenů Markomanů, Kvádů, Langobardů, Ubiů či sarmatským kmenům Jazygů, kteří překračovali Dunaj či Rýn a napadali území náležející říši. Proto císař často pobýval v Pannonii, která byla jeho základnou při jednotlivých taženích.

Zhruba v roce 172 n.l. překročili Dunaj Langobardi a Ubiové. Záhy však byli římskými vojsky odrazeni.

Po neúspěchu této akce vyslali Germáni své posly vyjednávat o uzavření míru. K tomu také za přispění markomanského krále Balomara došlo. Tím však zdaleka nebyly ukončeny všechny nepokoje.⁶⁰

V podobné době se pokusili překročit Dunaj také Jazygové. Chtěli využít toho, že řeka byla zamrzlá a utkat se s Římany přímo na ní. Počítali s jednoduchým vítězstvím, protože Římané, narozdíl od nich, nebyli na takový povrch zvyklí. Avšak i tento útok se nakonec, díky speciální bojové formaci, podařilo Římanům odrazit. Vyjednávání o míru však byla neúspěšná, a tak Jazygové nadále zůstali nepřáteli Římské říše. Okolo roku 174 n.l. však byli nakonec podmaněni a okolo roku 175 n.l. s nimi Marcus Aurelius uzavřel mír. Vedly k tomu hlavně nepokoje uvnitř říše.⁶¹

Dále ohrožovaly Římskou říši útoky Markomanů a Kvádů. I s těmi byly po vítězných bitvách nakonec uzavřeny mírové dohody, zhruba v roce 174 n.l.⁶² Avšak ty zahrnovaly, mimo jiné, vojenský dohled nad těmito kmeny, proto se na sklonku vlády Marka Aurelia tyto kmeny začaly opět bouřit.⁶³

⁶⁰ DIO CASSIUS, LXXII., 3

⁶¹ DIO CASSIUS, LXXII., 13 - 16

⁶² DIO CASSIUS, LXXII., 9

⁶³ DIO CASSIUS, LXXII., 20

Vzhledem ke snaze udržet mír dokonce Marcus Aurelius přivedl některé barbary do Itálie. Ti se zde usadili v Ravenně, kde ale povstali. Proto je Marcus Aurelius z Itálie vyhnal a už nikdy žádné barbary do Itálie nepřivedl.

Jak už bylo řečeno, v roce 175 n.l. byl Marcus Aurelius nucen uzavřít mírové dohody s některými svými nepřáteli kvůli nepokojům uvnitř říše. Těmito nepokoji je myšleno povstání místodržícího Avidia Cassia v Sýrii. Ten se, pravděpodobně na základě mylné nebo lživé informace o smrti Marka Aurelia, prohlásil císařem. K povstání ho údajně podnítila císařova manželka Faustina, která věděla, že její manžel je nemocný a smrt mu opravdu hrozí. Věděla také, že v případě jeho smrti by se musela zařadit mezi běžné občany. Proto poradila Avidiu Cassiovi, aby se v případě smrti Marka Aurelia prohlásil císařem a zároveň se postaral i o ni. Zanedlouho opravdu přišla zpráva o smrti císaře, a tak Avidius Cassius dal na Faustininu radu. Svůj krok však neodvolal ani tehdy, když zjistil, že informace o císařově smrti není pravdivá. Naopak, rozhodl se, že si vládu udrží za každou cenu. Zvolil si tedy cestu války.⁶⁴

Ve svém proslovu, který vedl Marcus Aurelius ke svým vojákům, zdůraznil, že by mnohem raději zvolil mírové řešení problému, avšak to není možné, protože Avidius Cassius, který je sám zrádce, by se obával zrady z jeho strany dle zásady „podle sebe soudím tebe“. Začal tedy s přípravami na občanskou válku. K té však nedošlo, protože Avidius Cassius byl po třech měsících a šesti dnech svého nelegitimního císařství zavražděn. Za otcovo rozhodnutí nakonec zaplatil životem také jeho syn.⁶⁵

Když byla zažehnána hrozba občanské války, mohl se císař vrátit k záležitostem týkajícím se barbarů. Dle Diona Cassia by se mu pravděpodobně podařilo tyto záležitosti dovést do vítězného konce, nebýt toho, že v roce 180 n.l., ve věku osmapadesáti let

⁶⁴ DIO CASSIUS, LXXII., 22 - 23

⁶⁵ DIO CASSIUS, LXXII., 22 - 24

zemřel, pravděpodobně na následky nemocí, které ho dlouhodobě provázely. Avšak i v případě smrti Marka Aurelia existují spekulace o jeho vraždě. I on, stejně jako jeho dřívější spoluvládce Lucius Verus, údajně zemřel rukou svého lékaře.⁶⁶

4.1.4 Povaha Marka Aurelia

Ať už budeme vycházet z *Historia Augusta* nebo z díla Diona Cassia, dozvíme se, že Marcus Aurelius byl velmi dobrým a laskavým člověkem i vládcem. Právě pro jeho povahové vlastnosti si ho císař Hadrianus vybral jako budoucího císaře.⁶⁷

Marcus Aurelius měl velkou úctu ke vzdělání, kromě toho, že se mu ze všech sil věnoval, měl údajně doma sošky svých učitelů, které uctíval.⁶⁸ Mimo to se také nikdy, ani jako císař, nestyděl požádat svého učitele o radu či o pomoc.⁶⁹

Žil spořádaným životem, podle filozofických zásad. Vykonal mnoho moudrých činů, které svědčí o jeho velkém politickém nadání.⁷⁰

4.2 Commodus

Na rozdíl od svých předchůdců Marcus Aurelius před smrtí neadoptoval svého nástupce, a tak byl jediným kandidátem na císařský trůn jeho biologický potomek, současný spoluvládce, syn Commodus, v té době teprve devatenáctiletý.

Protože se Marcus Aurelius obával mladických nerozvážností, které by mohly nastat v počátcích vlády jeho syna, zanechal mu mnoho poradců z řad svých přátel, spolupracovníků a příbuzných.⁷¹

K tomu, čeho se obával, však stejně postupem času došlo.

⁶⁶ DIO CASSIUS, LXXII., 34

⁶⁷ DIO CASSIUS, LXXII., 35

⁶⁸ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa marky Antonina, 3

⁶⁹ DIO CASSIUS, LXXI., 1

⁷⁰ HÉRÓDIANOS, I., 2

⁷¹ HÉRÓDIANOS, I., 4

4.2.1 Dětství a spoluvláda s Markem Aureliem

Císař Commodus se narodil v Lanuviu 31. srpna 161 n.l. jako jeden z dvojčat. Tito dva chlapci byli prvními syny císaře Marka Aurelia. Commodův bratr-dvojče zemřel již jako čtyřletý, avšak v té době už měl Commodus dalšího bratra, Vera. Již jako malé děti byli oba chlapci prohlášeni za spoluvládce svého otce. Po smrti Vera se pak jediným spoluvládce stal Commodus.⁷²

Kromě toho, že byl synem Marka Aurelia, měl pokrevní vazby i k dalším císařům. Jeho dědečkem byl císař Antoninus Pius. Commodova matka, Galeria Faustina, byla dcerou císaře Antonina Pia. Dále pak byla Galeria Faustina, v ženské linii, vnučkou císaře Hadriana a pravnučkou císaře Traiana.⁷³

Commodus byl vzděláván v duchu zásad svého otce. Soukromí učitelé ho učili latině, řečtině i řečnictví. Velký vliv, prý negativní, na něj ale měli i vychovatelé v císařském paláci.⁷⁴

V době povstání Avidia Cassia oblékl mužskou tógu a vydal se s otcem do Sýrie. Později také trávil čas po boku otce v Pannonii, kde bojoval po jeho boku i proti Germánům. Přítomen byl i v době, kdy jeho otce zastihla smrt.⁷⁵

4.2.2 Samostatná vláda

Po smrti otce se tedy Commodus stal císařem bez spoluvládce. Počátky jeho vlády byly klidné a zpočátku se zdálo, že bude, s pomocí svých poručníků, pověřených Markem Aureliem, pokračovat stejně úspěšně jako jeho otec. Pomocí peněžitých darů si zavázal vojsko a pokračoval ve válkách proti barbarům.⁷⁶

Relativně brzy se ale dostal do vleku nevhodných společníků a stalo se to, čeho se jeho otec bál. Podlehl své mladické

⁷² HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus, 1

⁷³ HÉRÓDIANOS, I, 7

⁷⁴ HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus, 1

⁷⁵ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 27

⁷⁶ HÉRÓDIANOS, I., 6

nerozvážnosti a odešel do Říma, protože ho prý lákalo pohodlí života ve městě.⁷⁷ Války s barbary nechal dokončit své místodržící. Těm se války povedlo dovést do konce. V některých případech musel však být mír vykoupen penězi.⁷⁸

V Římě byl vítán a oslavován jako milovaný panovník a všichni věřili, že jim bude dobrým císařem. Tyto naděje pramenily částečně i z toho, že se mezi nimi narodil a byl mezi nimi vychován.⁷⁹

Brzy po příchodu do Říma ale Commodus začal odmítat spolupráci s poručníky, a nakonec je prý začal dokonce vraždit. Během své vlády údajně zabil, nebo nechal zabít, ať už veřejně nebo v soukromí a tajně, většinu mužů, kteří měli vliv během vlády jeho otce. Výjimkou bylo pouze několik mužů, mezi nimi Pertinax, Victorinus a Pompeianus. Kromě toho zabíjel i ženy významných mužů.⁸⁰

Obecně prý vedl velmi nezřízený život. Údajně měl v císařském paláci hospody, hrál hazardní hry, zřizoval si nevěstince a při svých sexuálních hrátkách nehleděl na věk ani pohlaví. Často pobýval mezi gladiátory a rád si hrál na vozataje. Celkově se vůbec nechoval adekvátně svému postavení.⁸¹

Jeho nevhodný způsob života vedl k tomu, že se objevovali lidé, kteří proti němu organizovali různá spiknutí či atentáty. Jedním z nich byl útok, který proti němu v roce 182 n.l. zorganizovala jeho nejstarší sestra Lucilla. Ta přesvědčila muže jménem Claudius Pompeianus⁸², Commodova příbuzného, aby Commoda zabil. Ten si na Commoda počkal s dýkou ukrytou v záhybech tógy u vchodu do amfiteátru. Avšak místo toho, aby na dotyčného hned zaútočil, pronesl tuto větu: „Toto ti posílá senát“.

⁷⁷ DIO CASSIUS, LXXIII., 1 - 3

⁷⁸ HÉRÓDIANOS, I., 6

⁷⁹ HÉRÓDIANOS, I., 7

⁸⁰ DIO CASSIUS, LXXIII., 2 - 4

⁸¹ HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus, 2

⁸² HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus, 4

Tímto prohlášením na sebe ale upozornil a nestihl už zaútočit. Povstání bylo tedy potlačeno a každý, kdo byl alespoň trochu podezřelý ze spolupráce, byl potrestán, ve většině případu smrtí. Zemřel například velitel praetoriánů Tarrutenius Paternus. Lucilla byla poslána do vyhnanství, a nakonec i popravena.⁸³

Ve věci tohoto spiknutí se prameny částečně rozcházejí. Podle Héródiana byl Claudius Pompeianus Commodův dobrý přítel a Lucillin manžel. Z důvodu přátelství těchto dvou mužů Lucilla svůj plán před manželem tajila a na Commoda zaútočil muž jménem Quadratus.⁸⁴

Podstatné však je, a v tom se prameny shodují, že útok zapříčinil smrt mnohých lidí, kteří vešli, byť třeba v nepatrné, podezření, že měli s připravovaným atentátem něco společného. Kromě toho slova vyřčená útočníkem, ať už jím byl kdokoliv, prý zapříčinila Commodovu nenávist k senátu.⁸⁵

I po této události se Commodus věnoval, spíše než povinností spojeným se svým úřadem, dostihům, gladiátorským hrám a další zábavě a vládnut za sebe nechal jiné. Prvním z nich byl velitel praetoriánů, nástupce Tarrutenia Paterna, Perennis. Ten Commoda podporoval v jeho chování a o státnické záležitosti se staral sám. Nedělal to však nezištně. Spolu se svými syny se snažil zmocnit vlády. K tomuto účelu si Perenovi synové pomocí úplatků na svou stranu získali i vojsko.⁸⁶

Několik vojáků však uniklo a donesli císaři zprávu o chystané vzpouře. Císaře zpráva rozzuřila a s podporou Cleandera, svého komorníka, nechal Perenna zabít. Na Commodův příkaz byla zabita i jeho žena a jejich synové. K tomu došlo pravděpodobně v roce 185 n.l.⁸⁷

⁸³ DIO CASSIUS, LXXIII., 4

⁸⁴ HÉRÓDIANOS, I., 8

⁸⁵ HÉRÓDIANOS, I., 8

⁸⁶ HÉRÓDIANOS, I., 8

⁸⁷ DIO CASSIUS, LXXIII., 9 - 10

Po této zkušenosti postavil císař do čela praetoriánů dva muže, protože doufal, že pokud bude moc v rukou dvou lidí, nebude je tolik lákat její zneužití. Ani to ho však neochránilo před spiknutím z jiné strany. Opět se objevil muž, jakýsi Maternus, který pro sebe chtěl získat císařskou moc. Šlo o vojenského zběha, v podstatě i lupiče, který měl na svědomí mnoho drobných zločinů. Ten okolo sebe shromáždil další zběhlé vojáky, se kterými chtěl svrhnout císaře a získat moc pro sebe. Ani jeho plán však neskončil úspěchem. Nakonec byl prozrazen svými společníky, kteří nechtěli, aby se zločinec stal císařem. Stejně jako mnozí před nimi, i Maternus a jeho komplici zaplatili za svůj pokus o vraždu císaře životem.⁸⁸

Po smrti Perenna se nejmocnějším mužem v zemi stal již zmiňovaný Cleander, původně otrok, který se do Říma dostal jako nosič zavazadel.⁸⁹

V době „vlády“ Cleandera se v zemi začaly prodávat senátorská křesla, vojenská velení i všemožné další úřady. Tímto způsobem získal Cleander obrovské množství peněz. Ty z části utratil Commodus se svými konkubínami. Zbývající část byla použita na stavbu domů, sportovišť a veřejných lázní.⁹⁰

Stejně jako mnozí před ním, i Cleander nakonec skončil špatně. Když v Římě propukl hladomor, ukázalo se, že Cleander shromáždil velké množství obilí, právě z toho důvodu, aby vyvolal nouzi. Té chtěl pak využít ve svůj prospěch, chtěl si veřejnost naklonit pomocí darů.⁹¹ To vzbudilo mezi lidmi obrovský hněv. Proti Cleandrovi vytáhl dav lidí s úmyslem zabít ho. Cleander proti nim poslal vojáky a možná by se mu podařilo zvítězit či uniknout, nebýt toho, že se o celé situaci dozvěděl Commodus. Ten, protože se bál, aby se hněv neobrátil proti němu, nařídil, aby byl Cleander zabit.

⁸⁸ HÉRÓDIANOS, I., 10

⁸⁹ DIO CASSIUS, LXXIII., 12

⁹⁰ DIO CASSIUS, LXXIII., 13

⁹¹ HÉRÓDIANOS, I., 12

Poté lidé nosili městem jeho uťatou hlavu a vláčeli s sebou jeho tělo. Cleander zemřel pravděpodobně v roce 189 n.l.⁹²

Spolu s Cleandrem zemřelo i velké množství jeho spolupracovníků. Dále zahynuli všechny jeho děti i jejich matky, které byly údajně Commodovými konkubínami.⁹³

Po této události se Commodus stal ještě podezřívavějším, než byl do té doby. Skoro nikoho k sobě nepouštěl. Bez prošetření posílal na smrt lidi i po sebemenším obvinění a bál se téměř každého, kdo se okolo něj objevil. Dalo by se říci, že se pomátl, pokud do té doby ještě pomatený nebyl.⁹⁴

Někdy v této době se ve městě objevil mor. Zemřelo velké množství lidí. Někteří přímo na mor, jiní byli za úplatu zavražděni otrávenými jehlami. Dle Diona Cassia byl mor i tak méně nebezpečný, než Commodovo stupňující se šílenství.⁹⁵

Císař si začal říkat Herakles, syn Diův, a na veřejnosti se začal objevovat oděný ve lví kůži s kyjem v ruce. Po celém městě nechal postavit svoje sochy. Říši nazval říší Commodovou a zároveň také „Šťastnou kolonií celého světa“, senát se stal Commodovým, stejně jako legie. Den, kdy zavedl tato opatření, se stal Commodovým dnem. Změnil také všechny názvy měsíců v roce podle jmen a titulů, které užíval. Nařídil také, že ve všech státních záznamech bude jeho doba označována jako zlatý věk říše.⁹⁶

Jeho údajné stupňující se šílenství se projevilo i jinými způsoby. Nadále zápasil jako gladiátor, vystoupil dokonce veřejně. Kromě toho zápasil i se zvířaty. Dokázal prý zabít např. lva, slona, hrocha, nosorožce či žirafu.⁹⁷

Mezi lidmi si údajně vybíral tělesně postižené, zvláště ty, kterým chyběly nohy a zabíjel je s tím, že jde o giganty. Jindy

⁹² DIO CASSIUS, LXXIII., 14

⁹³ HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus 7

⁹⁴ HÉRÓDIANOS, I., 13

⁹⁵ DIO CASSIUS, LXXIII., 15

⁹⁶ DIO CASSIUS, LXXIII., 15 - 16

⁹⁷ DIO CASSIUS, LXXIII., 18

předstíral, že chce člověka ostříhat, a „omylem“ mu uřízl nos nebo ucho nebo nějakou další část obličeje. Vyhrožoval také, že si bude své protivníky v aréně vybírat mezi diváky. Vrcholem všeho bylo, když si začal říkat jménem slavného gladiátora a odešel žít mezi gladiátory.⁹⁸

Dokonce chtěl Nový rok oslavit, tak že mezi lidi vstoupí z gladiátorské ubytovny, spolu s gladiátory. Od tohoto záměru ho však odrazovali jeho nejbližší spolupracovníci komorník Eclectus, velitel praetoriánů Laetus a jeho milenka Marcia. Události, které poté nastaly, vedly v důsledku až ke Commodově smrti..⁹⁹

Vše se údajně odehrálo takto. Commodus sepsal seznam těch, kteří měli z nějakého důvodu zemřít. Na prvních místech figurovali právě tito tři zmiňovaní, kteří císaře rozčílili svým naléháním. Následovalo velké množství jmen senátorů i dalších významných osobností. Seznam se však náhodou dostal do rukou Marcii, která ho později předala i Laetovi a Eclectovi. Ti spatřovali jediné východisko ze situace ve vraždě Commoda.¹⁰⁰

K provedení vraždy využili oslav konce roku, kde přidali Commodovi do jídla jed. Ten však, pravděpodobně následkem přemíry vypitého alkoholu, začal zvracet, a tak hrozilo, že jed nebude účinkovat. Proto podplatili atleta jménem Narcissus, aby jej uškrtil během koupele. Díky tomu, že byl Commodus oslaben požitím jedu, se akce také povedla.¹⁰¹

A tak 31. prosince 192 n.l. skončila po dvanácti letech, devíti měsících a čtyřech dnech Commodova vláda. Bylo mu tehdy jednatřicet let a čtyři měsíce.¹⁰²

Císařovi vrahové nechali jeho tělo vynést uprostřed noci a ve městě rozšířili zprávu, že zemřel na mrtvici. Novým císařem byl

⁹⁸ DIO CASSIUS, LXXIII., 17

⁹⁹ HÉRÓDIANOS, I., 16

¹⁰⁰ HÉRÓDIANOS, I., 17

¹⁰¹ DIO CASSIUS, LXXIII., 22

¹⁰² DIO CASSIUS, LXXIII., 22

zvolen Pertinax, jeden z mála spolupracovníků Marka Aurelia, kteří přežili Commodovu vládu.

4.2.3 Commodova povaha

V dostupných pramenech je císař Commodus vykreslován v podstatě jako pravý opak svého otce. O vládu se prý příliš nezajímal, politické nadání buď neměl, nebo ho nevyužíval. Byl velmi krutý, lidi posílal na smrt bez soudu, někdy je dokonce i sám vraždil.

Byl velmi nestřídmý v jídle i pití, několikrát denně se koupal a nezajímal se o to, co se dělo v říši.

Jen v jednom se prameny rozcházejí. Zatímco Héródianos a Dio Cassius ho považují spíše za člověka téměř bezelstného, ale bez vlastní vůle, který se dostal do vleku nevhodných společníků,¹⁰³ autoři spisu *Historia Augusta* ho považují za člověka od přírody nemravného.¹⁰⁴

¹⁰³ HÉRÓDIANOS, I, 6; DIO CASSIUS, LXXIII., 1

¹⁰⁴ HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus, 10

5. Srovnání filmů s prameny

Nyní, po popsání dějů filmů i zpracování životů císařů dle pramenů, můžeme přistoupit k jejich srovnání.

Obecně lze říct, že ačkoliv je téměř ústředním motivem filmu *Pád říše římské* milostný vztah Lucilly a Livia, nikoliv výklad historických událostí, historických skutečností, nebo alespoň dostupných pramenů, se drží více, než druhý jmenovaný film, *Gladiátor*.

5.1 Marcus Aurelius v Pádu říše římské

S počátkem filmu se dostáváme do roku 180, kdy císař pobývá v Pannonii jako na své základně v boji proti barbarům. Ještě v tomto roce ve filmu císař také zemře. V této věci není nic, co bychom filmu mohli vytknout. I dle pramenů císař Marcus Aurelius zemřel v roce 180 n. l. v Pannonii, kde často pobýval z důvodu válek, které vedl proti barbarům.¹⁰⁵

Marka Aurelia ve filmu poznáváme jako velmi moudrého a zkušeného muže milujícího filozofii. Jde však také o člověka tělesně slabého. Ani v tomto případě nelze tvůrcům filmu oponovat. Dle dostupných pramenů se císař dlouhodobě věnoval filozofii. To je dokonce všeobecně známý fakt, který dokazuje i několik svazkový filozofický spis *Hovory k sobě*, který po sobě Markus Aurelius zanechal. V pramenech se můžeme také dočíst, že císaře během celého období vlády provázely nepříjemné vleklé choroby.¹⁰⁶ I jeho filmové vyobrazení, jakožto člověka sužovaného nepříjemnou chorobou, tedy odpovídá pramenům.

První věcí, o které však můžeme s tvůrci polemizovat, je záměr Marka Aurelia svěřit vládu vojevůdci Liviovi. Dle pramenů Markus Aurelius svého syna vychovával jako člověka, který má převzít vládu. Na tuto zodpovědnost ho také připravoval tím, že ho, již jako

¹⁰⁵ HÉRÓDIANOS, I., 3

¹⁰⁶ DIO CASSIUS, LXXII., 36

chlapce, učinil svým spoluvládce.¹⁰⁷ V této věci film pravděpodobně vychází z Herodiana či Diona Cassia, kteří oba píší o tom, že Markus Aurelius se obával, že je Commodus na převzetí vlády příliš mladý. V žádném z pramenů však nenajdeme nic o tom, že by chtěl Marcus Aurelius vybrat do svého úřadu kohokoliv jiného než svého syna. Ostatně v případě, že by to tak opravdu chtěl, měl by pravděpodobně během své, relativně dlouhé, vlády dost času vybrat si a adoptovat svého nástupce tak, jak to dělali jeho předchůdci. Tady si tvůrci možná i trochu odporují. Commodus by vzhledem k logice nástupnictví adoptivních císařů pravděpodobně nepočítal s tím, že se jednou stane císařem, kdyby mu k tomu Markus Aurelius nedal důvod.

Další situaci, která pramenům úplně neodpovídá, můžeme pozorovat ve chvíli, kdy se v Marcus Aurelius a jeho dcera Lucilla v Pannonii setkávají s Commodem, který právě dorazil z Říma. Když se Commodus zdraví se svým otcem, mimo jiné mluví o tom, jak se město se od poslední návštěvy Marka Aurelia změnilo. Lucilla svému bratrovi vyčte, že to je pravda, že z Říma dělá město gladiátorů a atletů. Dle *Historia Augusta* Marcus Aurelius však výrazně omezil gladiátorské hry.¹⁰⁸ Není tedy příliš pravděpodobné, že by se Řím pod Commodovým vlivem natolik změnil, už jen z toho důvodu, že by zápasy neměl kdo financovat. Výdaje na hry totiž šly ze státní pokladny, kterou by pravděpodobně měli pod kontrolou spolupracovníci Marka Aurelia.

Zvláštní je ale vlastně i samotný fakt, že se Commodus se svým otcem vítá po velmi dlouhém odloučení. Ve skutečnosti Commodus však na vojenské výpravy svého otce doprovázel.¹⁰⁹ Nejenže by tedy neměl jak změnit Řím v město gladiátorů, neměl by ani kdy.

Když Commodus představuje Liviovi Gladiátora Verula s tím, že v příštích bitvách budou po boku vojáků bojovat i gladiátoři,

¹⁰⁷ HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus, 1

¹⁰⁸ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 11

¹⁰⁹ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 27

jeden z vojáků vyjadřuje údiv, či dokonce opovržení nad tímto nápadem. Pravděpodobně má tato scéna být jednou z ukázek Commodovy nezodpovědnosti či neschopnosti vládnout. Podle pramenů však vojáky z gladiátorů nedělal Commodus, ale Markus Aurelius. Dělo se tak hlavně proto, že následkem moru a častých válek měla říše nedostatek skutečných vojáků.¹¹⁰

Když se blíží císařova smrt, přemítá o svém dosavadním životě, o tom, co dokázal a co by ještě dokázat mohl. Ve filmu přímo zazní věta, že k uspořádání vztahů mezi Římem a barbary by potřeboval ještě rok života. Přesně to si myslel a zaznamenal Dio Cassius ve svých *Dějínách Říma*.¹¹¹ I zde je tedy jasná spolupráce s prameny.

A tím se dostáváme k filmovému zaznamenání okolností císařovy smrti. Filmové okolnosti smrti Marka Aurelia mají se skutečným úmrtím císaře pramálo společného. Marcus Aurelius s největší pravděpodobností zemřel přirozenou smrtí následkem dlouhodobých onemocnění. To by však pro film nebyla smrt dostatečně efektní, proto je v příběhu císař úkladně zavražděn Commodovými stoupenci. Ve skutečnosti je ale značně nepravděpodobné, že by se to tak opravdu stalo. I zde je však patrná inspirace prameny. Jen jsou informace v nich nalezené zasazeny do jiné situace. Marcus Aurelius byl v *Pádu říše římské* otráven velmi podobným způsobem, který, dle *Historia Augusta*, měl on sám použít proti svému spoluvládcí Luciu Verovi. Pouze s tím rozdílem, že Lucius Verus měl být zavražděn pomocí otrávené vepřové dělohy,¹¹² zatímco Marcus Aurelius ve filmu zemře po pozření otráveného jablka.

¹¹⁰ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 21

¹¹¹ DIO CASSIUS, LXXII., 33

¹¹² HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 15

5.2 Commodus v Pádu říše římské

Když se ve filmu divák poprvé seznamuje s Commodem, mohl by ho mít za docela milého a přátelského člověka. Již záhy se však začnou objevovat náznaky toho, že takový není. Commodus je ve filmu vyobrazen v podstatě jako přesný opak svého čestného, spravedlivého a moudrého otce. Je to člověk velmi špatné povahy, zlý a nespravedlivý tyran bez svědomí. Milovník gladiátorských her i závodů koňských vozů, které nejen pasivně sleduje, ale dokonce se jich i sám účastní. Člověk, který svou osobní spokojenost staví vysoko nad potřeby státu. Commodus je zkrátka hlavním padouchem tohoto filmu. V tomto případě se tvůrci vlastně drželi pramenů. Nejhuře Commoda popisuje *Historia Augusta*, zde se jedná o osobnost těžce narušenou a od přírody zvráceného člověka. Dobré mínění o něm však neměli ani Dio Cassius, ani Héródianos. Ti měli na jeho jednání a chování také negativní názor, ale připisovali ho spíše tomu, že se na trůn dostal jako nezodpovědný mladík, který se nechal snadno ovlivnit.¹¹³ Commodus podle nich nebyl ani tak od přírody ničema, jak ho nazývá *Historia Augusta*,¹¹⁴ jako spíše slaboch bez vlastního názoru.

Důležitým bodem, který je třeba také zmínit je Commodovo vystupování v roli gladiátora. I zde tvůrci respektují prameny. Podle všech tří hlavních pramenů Commodus jako gladiátor skutečně vystupoval. Zatímco podle díla Diona Cassia¹¹⁵ i Héródiana¹¹⁶ vystupoval jako gladiátor až ke konci svého života a vystoupil jen několikrát, *Historia Augusta* mu připisuje 735 vystoupení.¹¹⁷ Co se jeho oblíbenosti v závodech koňských vozů, i o těch zmínky v pramenech najdeme. Zajímavé však je, že podle pramenů jsou tyto závody něčím, co nemůže provozovat člověk vysokého

¹¹³ DIO CASSIUS, LXXIII., 1

¹¹⁴ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 16, HÉRÓDIANOS, I., 6

¹¹⁵ DIO CASSIUS, LXXIII., 17 - 18

¹¹⁶ HÉRÓDIANOS, I., 15

¹¹⁷ HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus, 11

postavení, oproti tomu ve filmu s Commodem klidně na veřejnost závodí Livius, hlavní kladný hrdina, vzor všech ctností, který má být protiváhou k nezodpovědnému císaři.

Když se Commodus ujme vlády, ve svém proslovu k senátu říká, že hodlá změnit vše, co jeho otec udělal. Avšak je nepravděpodobné, že by nový císař měl takové záměry. V pramenech se o nich nic nedočteme a nejspíše by ani neměl důvod rušit moudrá a věčná opatření svého otce. Zde jde spíše o záměr filmových tvůrců zobrazit Commoda v ještě horším světle, než ho vidí prameny, tak, aby byl opravdu dokonalým filmovým padouchem.

Poté, co se podaří Liviovi porazit Peršany, slaví místo něj Commodus triumf. V senátu je dokonce prohlášen dobyvatelem Persie. Prameny se však o žádné bitvě s Peršany, nebo spíše s Parthy, v době Commodovy vlády nezmiňují. Je tedy zjevné, že tento moment je smyšlený. Přivlastnění cizích zásluh je zde jen další ukázkou Commodovy samolibosti.

Zároveň senát prohlašuje římskou říši za říši Commodovu a Řím za město Commodovo. Tato věc z pramenů zcela jistě vychází. Zmiňuje ji Héródianos, Dio Cassius i *Historia Augusta*. Ačkoliv prameny tuto událost popisují tak, že nápad změnit názvy města a říše pocházel od samotného císaře. Dio Cassius ve svých *Římských dějinách* píše, že tyto změny byly Commodem nařízeny.¹¹⁸

Z pramene vychází i scéna, kdy je odhalen Commodův původ. Ve filmu je Commodus synem gladiátora Verula. O jeho nemanželském původu se zmiňuje i *Historia Augusta*.¹¹⁹ I přesto je však nepravděpodobné, že by to tak opravdu bylo. Druhé dva prameny o ničem takovém nemluví. Pro film je ale toto odhalení velmi efektní a mimoto má pravděpodobně objasnit, proč by syn Marka Aurelia, člověka tak schopného, mírného a oblíbeného, byl jeho pravým opakem.

¹¹⁸ DIO CASSIUS, LXXIII., 14

¹¹⁹ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 19

Další věcí, o které je třeba zmínit se, je Commodova smrt. I scéna, v které je Commodus zabit Liviem při souboji, ke kterému ho sám vyzval v domněnání, že je neporazitelný, je bezpochyby efektivní, ale naprosto nepodložená. Je však jasné, že pro diváka je napjatá atmosféra veřejného souboje mnohem zajímavější než uškrcení v soukromí koupele.

A ještě jedna věc nakonec, v tomto případě se však jedná spíše pouze o maličkost. Podle Héródiana byl Commodus pohledným mladíkem s vlasy tak světlými, že na slunci ho obklopovala velká záře a lidé si dokonce mysleli, že je má posypané zlatým prachem.¹²⁰ Zda je Commodův filmový představitel pohledný je věcí názoru, avšak vlasy má tak tmavé, že záře by se okolo něj asi opravdu vytvořit nemohla.

5.3 Další historické skutečnosti a osobnosti ve filmu Pád říše římské

Kromě Marka Aurelia a Commoda film zobrazuje i další postavy a události, které je třeba zmínit, aby bylo srovnání filmové reality se skutečností nalezenou v pramenech kompletní.

5.3.1 Lucilla

Svůj prostor v této práci si zaslouží i dcera Marka Aurelia Lucilla. Lucilla je jediná z dcer Marka Aurelia, jejíž jméno se vyskytuje v pramenech. Její filmová postava se však s tou skutečnou příliš neshoduje.

Filmová Lucilla se na scéně objevuje před otcovou smrtí v roce 180 poté, co se vzdala osamělého života v ústraní a rozhodla se vrátit do společnosti. Skutečná Lucilla byla však v době otcovy smrti vdovou po Luciu Verovi, jeho spoluvládci, a manželkou Claudia Pompeiana¹²¹, císařova spolupracovníka.¹²² Jako vdaná by

¹²⁰ HÉRÓDIANOS, I., 7

¹²¹ Nejedná se o Claudia Pompeiana, který se měl podílet na pokusu o vraždu Commoda.

však asi nebyla pro příběh dostatečně atraktivní. Pokud by se tedy filmaři drželi pramenů, v příběhu by chyběla velmi důležitá postava - žena, s jejíž pomocí Commodus manipuloval svým nejschopnějším vojevůdcem.

Vzhledem k tomu, že Lucilla byla vdaná, je tedy nesmyslný i její filmový sňatek s arménským králem Sohamem. Avšak nebýt tohoto sňatku, opět by filmu chyběla velká část děje. Ta část, kdy je Lucilla jednou z hlavních osobností povstání východních provincií říše. Nejenže Lucilla v žádné takové události roli nehrála, ale ve skutečnosti se prameny ani nezmiňují, že by k něčemu takovému během Commodovy vlády došlo.

O něco reálnější je pak Lucillin pokus bratra zavraždit. I když i v tomto případě se tvůrci pramenem inspirovali pouze volně. Ve filmu se totiž svého bratra pokusila zavraždit osobně, což pramenům neodpovídá. Navíc k tomuto pokusu o vraždu došlo ve skutečnosti nedlouho po Commodově nástupu na trůn, zatímco ve filmu se Lucilla pokusila bratra zabít až těsně před tím, co Commodus opravdu zemřel. Další věc je, že Lucilla zaplatila za pokus o vraždu císaře životem,¹²³ takže v době, kdy byl Commodus zavražděn, Lucilla byla už dávno po smrti.

Kromě toho je Lucilla ve filmu vykreslena jako veskrze kladná a morální bytost, jako ta, která zdělila všechny otcovy dobré vlastnosti, protiváha svého šíleného bratra. O smrt vlastního bratra se snažila pouze v zájmu říše. Dle Diona Cassia ale až tak morální osobou nebyla, byla prý stejná jako její bratr. Dle Héródiana dokonce bratra chtěla nechat zavraždit jen na základě uražené hrdosti. Lucilla prý vždy užívala poct připadajících císařovně. Když se však Commodus oženil, byly pocty Lucille odebrány a připadly místo toho císařovně.¹²⁴

¹²² HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 20

¹²³ DIO CASSIUS, LXXIII., 4

¹²⁴ HÉRÓDIANOS, I., 8

5.3.2 Livius

Další člověk, který si jistě zaslouží pozornost je i Livius, který je de facto hlavním hrdinou celého příběhu. S touto postavou je to v celku jednoduché. V podstatě je celá smyšlená. Nepatrný předobraz by teoreticky mohla mít hned v několika lidech. Jedním z nich by mohl být Claudius Pompeianus, Lucillin druhý manžel a jeden z mála společníků Marka Aurelia, který přežil Commodovu vládu. Tím však jejich podobnost začíná i končí. Druhým z nich by mohl být Perennis, praetorián, který měl, alespoň dle pramenů, po jistou dobu rozhodování v říši ve svých rukou.¹²⁵ Muž, který byl stejně jako filmový Livius druhým mužem po císaři. Perennis se však znelíbil a zemřel ještě během Commodovy vlády. Liviovým předobrazem by však mohl být také jeho nástupce, Cleander. To je však ještě méně pravděpodobné z toho důvodu, že Cleander bylo ve filmu jméno muže, který zavraždil Marka Aurelia.

Podobnost se všemi jmenovanými je však tak nepatrná, že asi nejpravděpodobnější je varianta, že Livius je zcela smyšlený.

5.3.4 Usazení barbarů na území římské říše

Usazení barbarů na území říše římské, které je v příběhu prezentováno jako bláznivý nápad vojevůdce Livia, má reálný základ. Opět je však, jako mnohé další události ve filmu, jen částečně inspirován prameny. Skutečnost je opět přejata jen velmi volně a časově neodpovídá skutečnosti. Dle Diona Cassia bylo jisté skupině barbarů dovoleno usadit se na území římské říše. Stalo se to však už v době vlády Marka Aurelia. Poté, co proti němu povstali, je však zase vyhnal.¹²⁶ Ovšem vyvraždění celé vesnice barbarů se do filmu, i ke Commodově domnělé povaze, velmi hodí. To je tedy možná důvod, proč se tuto scénu rozhodli tvůrci do filmu zařadit.

¹²⁵ DIO CASSIUS, LXXIII., 8 - 10

¹²⁶ DIO CASSIUS, LXXII., 11

5.3.5 Bitva proti barbarům

Ve filmu *Pád říše římské* jsme svědky velké bitvy proti barbarům, která se odehrává krátce před smrtí císaře Marka Aurelia, tedy v roce 180. Prameny se však o žádné bitvě z této doby nezmiňují. Bitva byla tedy do filmu zařazena pravděpodobně hlavně pro efekt, nemá předobraz v žádné reálné bitvě.

5.3.6 Dražba trůnu a „počátek pádu“ římské říše

Když Livius odmítne císařský trůn, který je mu po Commodově smrti nabízen, začne se trůn dražit. I zde jde pravděpodobně hlavně o efekt. Po Commodově smrti byl trůn nabídnut Pertinakovi, který ho také přijal. Ačkoliv Pertinax budoval svou nedlouhou moc – byl zavražděn už po dvou měsících vlády¹²⁷ – pomocí peněžitých darů, svůj titul rozhodně nezískal v dražbě.

A konečně se dostáváme k pádu říše římské. Autoři filmu pravděpodobně chtěli v názvu filmu poukázat na to, že už nevalná Commodova vláda vedla k rozpadu římské říše. Není však až tak pravděpodobné, že by to tak opravdu bylo, protože římská říše se rozpadla téměř o tři sta let později.¹²⁸

Větší problém je však i v tom, že neinformovaný člověk by závěr filmu mohl pochopit dokonce tak, že se římská říše rozpadla už s koncem Commodovy vlády.

5.4 Marcus Aurelius ve filmu *Gladiátor*

Ve filmu *Gladiátor* je postavě Marka Aurelia věnován jen velmi malý prostor. Přesto lze i zde k jistému srovnání přistoupit.

I v *Gladiátorovi* poznáváme Marka Aurelia jako oblíbeného císaře a moudrého člověka, zkrátka takového, jakého ho známe i z pramenů. Vzhledem k tomu, že dle pramenů je Markus Aurelius vlastně téměř prototypem kladné literární, popřípadě filmové

¹²⁷ HÉRÓDIANOS, II., 4

¹²⁸ BURIAN, Jan. 1994. s. 209 - 210

postavy, pravděpodobně nemají filmaři problém pramenů se z větší části držet.

Problematický moment zde ale opět vyjadřuje záměr Marka Aurelia neudělat ze svého syna i svého nástupce. Kde je v tomto případě problém, je popsáno už v kapitole o Marku Aureliovi v *Pádu říše římské*. Není tedy potřeba dále se rozepisovat. Podobně nepravděpodobný je i fakt, že Marcus Aurelius chtěl, aby se po jeho smrti Řím stal republikou. Jistý důvod k této domněnce možná zavdává *Historia Augusta*, jejíž autor zmiňuje, že se Marcus Aurelius snažil chovat tak, jako by Řím byl republikou.¹²⁹ Je také fakt, že Marcus Aurelius patřil k panovníkům, kteří se snažili během své vlády opírat o senát. To však neznamena, že by rovnou chtěl republiku. Nic takového nikde v pramenech nenajdeme.

Poslední scénou, v které ve filmu vystupuje Marcus Aurelius, je jeho vražda. Opět zde vidíme jistou paralelu mezi *Gladiátorem* a *Pádem říše římské*. Narozdíl od staršího filmu však v *Gladiátorovi* byl císař zavražděn dokonce přímo rukou svého syna. Jak však už bylo zmíněno, Marcus Aurelius zemřel přirozenou smrtí. Jediná další varianta, která se v pramenech objevuje, je ta, že ho zavraždil jeho lékař. Dokonce ani *Historia Augusta*, pramen, který Commoda vykresluje v opravdu hodně špatném světle, se ani v nejmenším nezmiňuje, že by Commodus svého otce zavraždil.

Další věc, kterou lze ještě zmínit v případě Marka Aurelia ve filmu *Gladiátor* je jeho vzhled. V souvislosti s *Pádem říše římské* nebylo třeba se jím zabývat, protože v něm vystupující Marcus Aurelius vypadá téměř jako by byla jeho postava namaskována podle sochy skutečného Marka Aurelia.¹³⁰ Marcus Aurelius z gladiátora naopak vzhledu skutečného Marka Aurelia, zvěčněnému v podobě sochy, neodpovídá vůbec.¹³¹ Problematický je zde i jeho věk. Film *Gladiátor* vznikl v roce 2000 a filmový představitel

¹²⁹ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 12

¹³⁰ Viz obrázek č.1 a obrázek č.3 v přílohách této práce

¹³¹ Viz obrázek č. 2

Marka Aurelia se narodil v roce 1930, to znamená, že mu v době natočení filmu bylo 70 let.¹³² Když zemřel Marcus Aurelius, bylo mu necelých 59 let.¹³³ V tomto případě můžeme přijmou myšlenku, že lidé ve starověku vypadali starší, než lidé kteří jsou ve stejném věku dnes. Pak by ovšem naopak neodpovídal obraz Marka Aurelia ve filmu *Pád říše římské*.

5.5 Commodus ve filmu Gladiátor

Stejně jako v *Pádu říše římské* i v *Gladiátorovi* je Commodus veskrze zápornou postavou. Jeho povaha je zde možná ještě horší než v druhém zmiňovaném filmu. Zatímco v *Pádu říše římské* Commodovo chování můžeme připisovat spíše stupňujícímu se šílenství pramenící z neomezené moci, v *Gladiátorovi* Commoda poznáváme rovnou jako člověka od přírody zvráceného, možná i šíleného.

Hned v první scéně, kde divák potkává Commoda, je svědkem jeho zvrácené touhy po vlastní sestře. Tento motiv je ve filmu velmi důležitý, protože je to vlastně jeden z důvodů, proč Commodus nenávidí Maxima, na pravdě se však pravděpodobně nezakládá. *Historia Augusta* sice zmiňuje, že Commodus souložil se svými sestrami,¹³⁴ o Lucille jako předmětu jeho touhy, se však v žádném z pramenů nedočteme.

Dále jsme svědky rozhovoru mezi Commodem a Markem Aureliem, kdy Marcus Aurelius Commodovi vyčítá, že propásl celou válku. Zde se tedy objevuje stejná chyba jako v *Pádu říše římské*. Commodus ve skutečnosti na válečná tažení svého otce doprovázel. Scéna má tedy pravděpodobně ilustrovat Commodovu nezodpovědnost, ale odporuje skutečným faktům.

¹³² http://www.imdb.com/name/nm0001321/?ref_=tt_cl_t5 [citováno 26.6.2014]

¹³³ DIO CASSIUS, LXXIII., 34

¹³⁴ HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus, 5

Commodovo chování v senátu, jeho negativní postoj, který k senátorům zaujímá, svůj základ v pramenech má. Commodus, narozený od svého otce, nepatřil mezi císaře, kteří by se snažili během své vlády opírat o senát.

Po smrti otce Commodus na jeho počest uspořádal ve filmu hry trvající sto padesát dní. O tom se žádný z pramenů nezmiňuje, dočíst se můžeme pouze o pohřbu Marka Aurelia. Navíc senátoři se strachují, že si Commodus získá hrami náklonnost lidí, protože jeho otec je zakázal a lidé budou rádi, že se mohou znovu pobavit. I zde jsou informace z pramenů přejaty poněkud volně. Marcus Aurelius hry omezil, nezakázal je úplně.¹³⁵ Na druhou stranu pořádáním okázalých her by si lid mohl získat tak jako tak, proto není třeba tento moment považovat za vyloženě chybný.

Pramenů se, velmi volně, drží i ta část příběhu, kde Lucilla organizuje povstání proti svému bratrovi. Ačkoliv se zde neshodují jména jednotlivých účastníků, alespoň víme, že i podle pramenů chtěla Lucilla svého bratra odstranit. Stejně jako v *Pádu říše římské* k tomu však měla ve filmu zcela jiné důvody než podle pramenů. Jak již bylo řečeno, dle pramenů chtěla Lucilla bratra odstranit jednoznačně ze sobeckých důvodů. Ve filmu však jedná i v zájmu druhých. Kromě toho, že chce tímto činem ochránit svého syna, má být její jednání i ku prospěchu celé říše. Přesto má i filmová Lucilla vlastní zájmy na Commodově smrti. Commodus je však ve filmu popsán tak, že divák Lucilliny důvody chápe a její jednání neodsuzuje. Lucilla je v podstatě vězněm svého bratra. Commodus je do ní zamilovaný, a proto jí nedovolí, aby se vzdálila z jeho blízkosti. Přestože Lucille se tato bratrova nevhodná láska nelíbí, či dokonce hnusí, nemůže nic dělat. Commodus má totiž pod dohledem jejího jediného syna a s jeho pomocí sestrou manipuluje. Proto chápavý divák Lucillino rozhodnutí bratra zabít pravděpodobně nebude vnímat negativně.

¹³⁵ HISTORIA AUGUSTA, I., Životopis filozofa Marka Antonina, 11

Stejně jako ve skutečnosti, tak i ve filmu, Lucillino povstání skončí neúspěchem. V důsledku nepovedeného povstání ve filmu mnoho lidí zemře, stejně tak jako tomu bylo i ve skutečnosti.¹³⁶ Ve skutečnosti však narozdíl od filmu neměli s povstáním, či pokusem o vraždu nic společného gladiátoři. Přitom ve filmu je účast Maxima a jeho druhů na povstání téměř klíčovou zápletkou. Je však otázka, nakolik je pravděpodobné, aby císař milující gladiátorské zápasy nechal pobít najednou tolik gladiátorů jako ve filmu.

A dostáváme se ke Commodově smrti. V případě smrti Commoda se spíše než prameny *Gladiátor* inspiroval starším *Pádem říše římské*. Jak již víme, skutečnost, že by Commoda kdokoliv zabil během gladiátorského zápasu, je naprostá fikce. Je pochopitelné, že závěrečný filmový souboj je velmi efektní, a tak divák, třeba i rád, filmařům odpustí, že se nedrží skutečného průběhu událostí. V *Gladiátorovi* však můžeme nalézt ještě jednu chybu, která se týká císařovy smrti. Celý, více než dvě hodiny trvající film, nám nepodává žádné vysvětlení, proč by vlastně chtěl císař bojovat s Maximem jako gladiátor. Narozdíl od *Pádu říše římské*, i v rozporu s prameny, jsme Commoda ani jednou v průběhu filmu neviděli zápasit ani trénovat s gladiátory.

Na závěr kapitoly o Commodovi je ještě možné opět se zmínit o jeho vzezření. Stejně jako v *Pádu říše římské*, ani v *Gladiátorovi* příliš neodpovídá Commodovo vzezření pramenům. I v *Gladiátorovi* je totiž Commodus tmavovlasý.

5.6 Další osoby a události v Gladiátorovi

Na počátku této podkapitoly je třeba zmínit, že se film příliš nesnaží zobrazit věrně historické události. Ve velké míře je příběh fikcí. Ve filmu vystupují jen tři postavy, u kterých je na první pohled patrný jejich historický předobraz. Jsou jimi Marcus

¹³⁶ DIO CASSIUS, LXXIII., 4

Aurelius, Commodus a Lucilla. Všichni ostatní jsou zcela, nebo téměř zcela smyšlení.

5.6.1 Maximus

I u postavy Maxima můžeme vidět jistou inspiraci *Pádem říše římské*. Stejně jako Livius je i Maximus voják oddaný svému císaři. Stejně jako Livius v *Pádu říše římské* je Maximus v *Gladiátorovi* zamýšleným následníkem císaře Marka Aurelia. A podobní jsou si ještě v jedné věci. Oba jsou, narozdíl od některých dalších postav příběhů, postavami téměř smyšlenými.

Téměř však neznamená zcela. Když listujeme prameny, objevíme lidi, kteří by mohli alespoň z části být inspirací pro Maxima. Jedním z nich je jistý Sextus Condianus, shodou okolností syn jistého Maxima Condiana, který se znelíbil Commodovi a měl být popraven. Pomocí lsti, kdy předstíral těžká zranění a posléze smrt po pádu z koně, se mu však podařilo uprchnout.¹³⁷ Pokud by se však tvůrci v Sextovi pro postavu Maxima inspirovali, opět by šlo o inspiraci velmi volnou. Tento muž s filmovým Maximem neměl příliš mnoho společného, snad jen to, že se znelíbil císaři a měl být popraven. Že je tímto mužem inspirován člověka napadne hlavně z toho důvodu, že se jeho otec jmenoval Maximus.

Druhým z mužů, který mohl nepatrně podpořit vznik Maximovy postavy, je jistý Iulius Alexander. Ten, stejně jako Commodus, unikl smrti, když pobil římské vojáky. Iulius Alexander však byl nakonec, narozdíl od filmového Maxima, dopaden a zabit.¹³⁸ Ani jeho podobnost s touto postavou tedy není až tak patrná. Třetím takovým člověkem by mohl být i Maternus, který císaři usiloval o život. Podobnost je však opět jen nepatrná, protože Maternus údajně byl vojenský zběh a zločinec. Kromě snahy zbavit Commoda trůnu

¹³⁷ DIO CASSIUS, LXXIII., 6

¹³⁸ DIO CASSIUS, LXXIII., 14

má však filmová postava Maxima se skutečným Maternem i společný vojenský původ.¹³⁹

Přesto u Maxima platí v podstatě totéž co u Livia. I pokud byla Maximova postava inspirována kterýmkoliv ze zmíněných mužů, jde o inspiraci velmi volnou a Maximus je z větší části postavou fiktivní.

5.6.2 Lucilla

Lucille už je značná pozornost věnována v podkapitole věnující se Commodovi. Hlavní věcí, kterou je třeba zmínit je absence jejího druhého manžela. Ve filmu je správně řečeno, že dotyčná je vdovou po spoluvládci Marka Aurelia Luciu Verovi. Lucilla však ani po jeho smrti nezůstala svobodná, ale stala se manželkou Claudia Pompeiana.¹⁴⁰ Je však evidentní, že pokud by byla Lucilla i podle scénáře Gladiátora vdaná, příběh by nemohl vzniknout v podobě, v jaké existuje. Nebyl by totiž pravděpodobně důvod, aby Lucilla a její syn žili v císařském paláci.

Další věc, která pramenům neodpovídá je fakt, že filmová Lucilla nebyla narozdíl od té skutečné poslána do vyhnanství a následně popravena, když bylo odhaleno její spiknutí proti bratrovi. Bratrem sice potrestána byla, nikoliv však veřejně.

Naopak pramenům odpovídá to, že Lucilla užívala poct císařovny. Patrné je to hlavně na tom, že se ve filmu objevuje po bratrově boku. Narozdíl od pramenů však ve filmu nikdy nebyla této výsady zbavena, protože ve filmu se císař neoženil.

Pozornost lze věnovat i jejímu synovi Luciu Verovi. Kromě toho, že se prameny nezmiňují o žádném dítěti, které spolu Lucilla a Lucius Verus, spoluvládce Marka Aurelia měli, je problematický i jeho věk. Ve filmu přímo zaznělo, že je mu osm let. Film se však odehrává v roce 180 n.l. a starší Lucius Verus zemřel v roce 169

¹³⁹ HÉRÓDIANOS, I., 10

¹⁴⁰ HISTORIA AUGUSTA, I., Commodus Antoninus, 20

n.l.¹⁴¹ Aby tedy mladší filmový Lucius Verus mohl být jeho synem, muselo by mu být minimálně jedenáct let. Důvodem, proč je Lucius Verus mladší ve filmu tak malý může být fakt, že čím je dítě mladší, tím věrohodněji působí jeho nevinná poznámka o Maximovi, zachránci Říma, která má ve filmu fatální význam.

5.6.3 Válka proti barbarům a časové nesrovnalosti

Hned úvodu filmu se ocitáme na bojišti v závěrečné bitvě ve válce proti barbarům. Na této události jsou problematické hned dvě věci. Jak už je zmíněno i v kapitole o *Pádu říše římské*, v roce 180 n.l. se žádná větší zdokumentovaná bitva proti barbarům neodehrávala. Druhý problém tkví v tom, že o bitvě se mluví jako o vítězné bitvě, která ukončila válku s barbary. Válka s barbary byla však ukončena až za vlády císaře Commoda a navíc nedošlo k žádné vítězné bitvě. Mír byl zajištěn pomocí mírových smluv.¹⁴²

Druhou, možná ještě o něco závažnější nesrovnalostí, je délka Commodovy vlády. Commodus ve skutečnosti vládl téměř třináct let. Ve filmu však je jeho vláda podstatně kratší. Jisté indicie naznačují, že ve filmu nevládl Commodus ani rok. Nejlepším důkazem, že vláda filmového Commoda je oproti skutečnosti opravdu značně zkrácená, je Lucillin syn Lucius Verus, který během celého filmu pořád stejně starý. Je pochopitelné, že popisovat ve filmu třináct let by mohlo být příliš zdouhavé, na druhou stranu není problém ve filmu provést větší časový skok. Pak by film nemusel být o nic delší ani zdouhavější a přitom by alespoň časově odpovídal skutečným událostem.

¹⁴¹ ZAMAROVSKÝ, Vojtěch, 1995. s. 350

¹⁴² HÉRÓDIANOS, I., 6

Závěr

Cílem práce bylo zhodnotit, jakým způsobem se tvůrci dvou filmů zhostili převyprávění příběhů císařů Marka Aurelia a Commoda.

Poté co jsme si v pěti kapitolách přiblížili užité prameny i doby ve které císaři žili, rozebrali děje filmů i životy císařů na základě pramenů, bylo možno filmy porovnat s prameny i mezi sebou navzájem.

Závěrem této práce je, že oba filmy si něco z pramenů vzali, ale z velké části jsou oba příběhy fiktivní, přičemž o prameny se o něco více opírá starší *Pád říše římské*. Divák tedy může z filmů získat elementární znalosti o době císařů Marka Aurelia i Commoda, avšak pokud bude k filmům přistupovat příliš nekriticky, může se stát, že mu v paměti utkví možná více fiktivních skutečností než historických faktů.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Portréty světovládců I: Od Hadriana po Alexandra Severa. Praha: Svoboda, 1982. (český překlad Historia Augusta)

CASSIUS, Dio. Roman history. Reprinted ed. Cambridge: Harvard University Press, 2001-2006, 9 sv.

HÉRÓDIANOS. Řím po Marku Aureliovi. Praha: Svoboda, 1975.

Sekundární literatura

BOATWRIGHT, Mary T., Daniel J. GARGOLA a Richard J. A. TALBERT. Dějiny římské říše: od nejranějších časů po Konstantina Velikého. Praha: Grada Publishing a.s., 2012.

BURIAN, Jan. Římské impérium: Vrchol a proměny antické civilizace. Praha: Svoboda, 1994.

HOŠEK, Radiaslav a MAREK, Václav. Řím Marka Aurelia. Praha: Mladá fronta, 1990.

Kolektiv autorů. Encyklopedie antiky. Praha: Academia, 1973.

Kolektiv autorů. Slovník antické kultury. Praha: Svoboda, 1974.

Kolektiv autorů. Dějiny pravěku a starověku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989.

ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. Dějiny psané Římem. Praha: Český spisovatel, 1995.

Atlas světových dějin I. díl: pravěk – středověk. Praha: Kartografie Praha, 2009.

Filmy

THE FALL OF THE ROMAN EMPIRE (PÁD ŘÍŠE ŘÍMSKÉ)

Režie: Anthony Mann

Scénář: Ben Barzman, Basilio Franchina, Philip Yordan

Produkce: Samuel Bronston

Rok výroby: 1964

České znění: VAPET Production ve studiu Auvit, rok 2006

Překlad: Evelina Koublová

GLADIATOR (GLADIÁTOR)

Režie: Ridley Scott

Scénář: David Franzoni, John Logan, William Nicholson

Produkce: Douglas Wick, David Franzoni, Branko Lustig

Rok výroby: 2000

České znění: Tvůrčí Skupina Josefa Petráska, Studio Budíkov pro BHE, 2000

Překlad: Markéta Záleská, David Záleský

Internetové zdroje

CSFD.cz: Česko-slovenská filmová databáze [online]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz>

IMDb - Movies, TV and Celebrities [online]. Dostupné z: <http://www.imdb.com>

Wikipedie, otevřená encyklopedie [online]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavní_strana

Přílohy

Obrázek č.1

Obrázek č. 2

Obrázek č. 3

Obrázek č. 4

..

Obrázek č. 5

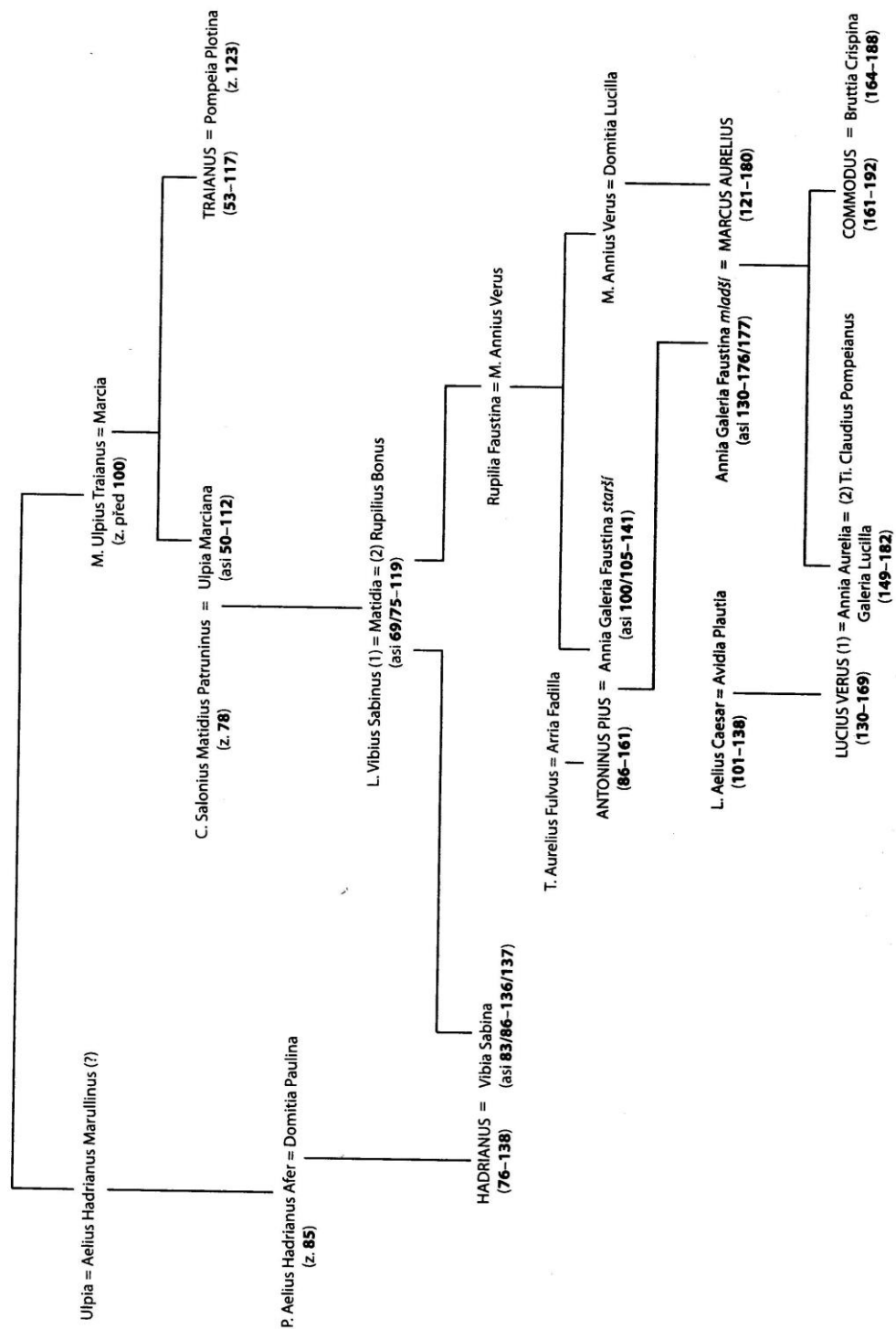
Obrázek č. 6

Obrázek č. 7

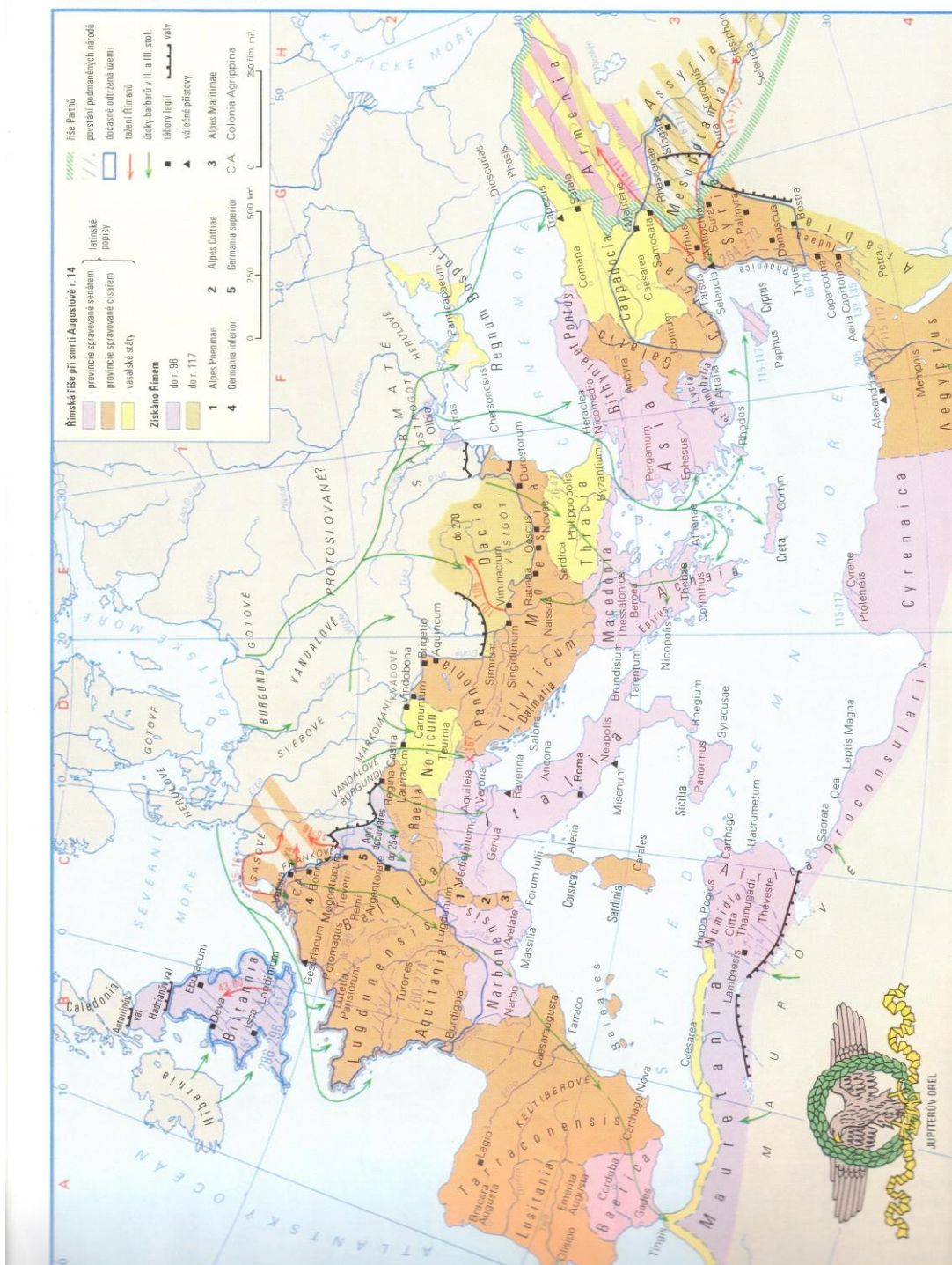

Obrázek č. 8

Obrázek č. 9

ŘÍMSKÁ ŘÍŠE OD I. DO III. STOL.

Seznam vyobrazení:

Obrázek č. 1: Marcus Aurelius v *Pádu říše římské*, zdroj: MANN, Anthony: Pád říše římské

Obrázek č. 2: Marcus Aurelius v *Gladiátorovi*, zdroj: SCOTT, Ridley: Gladiátor

Obrázek č. 3: Busta Marka Aurelia v mnichovské Glyptotéce, zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Marcus_Aurelius

Obrázek č. 4: Jezdecká socha Marka Aurelia v Římě, zdroj: Portréty světovládů I: Od Hadriana po Alexandra Severa. Praha: Svoboda, 1982

Obrázek č. 5: Commodus v *Pádu říše římské*, zdroj: MANN, Anthony: Pád říše římské

Obrázek č. 6: Commodus ve filmu *Gladiátor*, zdroj: SCOTT, Ridley: Gladiátor

Obrázek č. 7: Commodus jako Héraklés, zdroj: Portréty světovládů I: Od Hadriana po Alexandra Severa. Praha: Svoboda, 1982

Obrázek č. 8: Rodokmen Antoninovské rodiny, zdroj: BOATWRIGHT, Mary T., Daniel J. GARGOLA a Richard J. A. TALBERT. Dějiny římské říše: od nejranějších časů po Konstantina Velikého. Praha: Grada Publishing a.s., 2012

Obrázek č. 9: Římská říše od 1. do 3. století, zdroj: Atlas světových dějin I. díl: pravěk – středověk. Praha: Kartografie Praha, 2009.